

Akademický bulletin

Akademie věd ČR

Číslo 8/ 18. 6. 1998

Letmé postřehy

Novináři se ptali na tiskové konferenci plukovníka Blahy, co je pro něj největším zážitkem v okamžiku, kdy se vesmírná loď odpoutává od planety Země. K překvapení všech přítomných odpověděl: "Nejvíce si uvědomuji nepřítomnost své manželky, nezastupitelnou roli rodiny ve svém životě."

Na tiskové konferenci občanského sdružení Biotrend, jehož prezidentem je prof. Jaroslav Drobník, zazněly velmi odborně fundované dotazy na přítomné experty z Kanady, USA, Španělska, Spojeného království. Biotrend založily společným úsilím naše tři největší univerzity a Akademie věd ČR s cílem pomoci prostřednictvím odborných seminářů a konferencí k začlenění naší republiky do složité legislativy biotechnologií v Evropském společenství. Pouze jediný dotaz vyvedl odborníky z profesionální rovnováhy. Týkal se milionů hladovějících na této planetě. Existuje rozpor mezi geneticky modifikovaným semenem např. kukuřice, jež je speciálně připraveno i pro náročné klimatické podmínky pěstování třeba v Africe, a světem byznysu, který tvoří jakousi bariéru mezi těmito dvěma subjekty. A tak se paradoxně semena nedostanou na místa, kde je jich nejvíce zapotřebí. Pozitivní však je, že sami vědci iniciují z pocitu vlastní odpovědnosti složitá jednání, jež by snad mohla k řešení situace přispět. Je však zřejmé, že se propast mezi světem výzkumu ve vyspělých zemích a světem milionů lidí, kteří bojují za pouhé přežití, stále prohlubuje. "Je to otázka peněz," zněl verdikt vědců. Civilizace je místem paradoxů.

17. května byl v New Yorku na Clarksonově univerzitě udělen profesorovi Rudolfovi Zahradníkovi čestný doktorát. Náš odbor napsal o této události tiskovou zprávu do ČTK a k mému překvapení byl druhý den v mé e-mailové schránce dopis z New Yorku. Clarksonova univerzita nám nabídla k této události spolupráci a výměnu informací. Možnosti komunikace obepínající celou zeměkouli během několika málo vteřin shledávám fantastické.

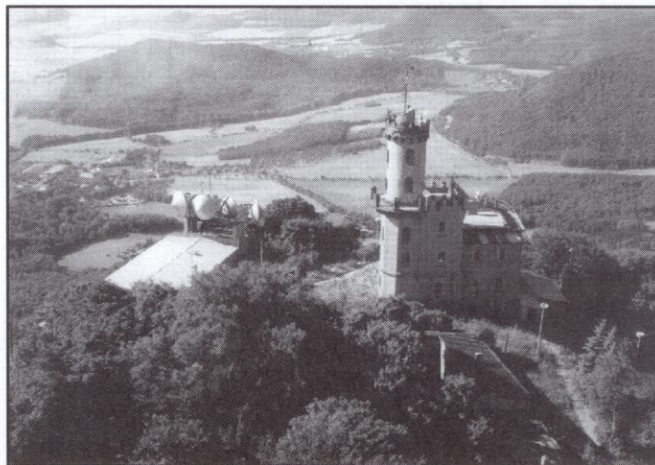
V červenci se koná v Heidelbergu světový kongres organizací skeptiků, a protože se ho za Sisyfos zúčastní prof. Heřt, požádal nás organizátor Matthew Nisbet, abychom sestavili seznam sdělovacích prostředků v České republice. Ve světě je totiž zvykem poskytovat veřejnosti o sjezdu dostatek informací. Rádi jsme tak učinili, zvláště když nás k tomu vybídl i pan doktor Grygar. Od něj jsem se také dozvěděla, že již 15 let o prázdninách astronomové a astronomky putují na kolech po hvězdárnách, besedují se spolupracovníky, vaří guláš a pozorují vesmír (spacáky jim vozí doprovodný vůz). Kromě pracovního má putování přínos sportovní - denně totiž ujedou 70 až 100 km. Nejinak tomu bude i letos.

Obrovské výbuchy plazmy na Slunci upoutaly pozornost snad všech sdělovacích médií včetně tří televizních štábů. Ondřejovská hvězdárna praskala téměř ve švech pod atakem novinářů a telefony, faxy i e-maily v našem odboru byly v nepřetržitém provozu. Byla to profesionální zkouška pro všechny, jak pro mé kolegy, tak pro astronomy a mě těší, že jsme ji všichni zvládli.

Závěrem bych ráda poděkovala jménem svým i svých spolupracovníků panu doktoru Harmancovi a sekretariátu Vědecké rady za iniciativu a úsilí přispět k našim snahám o zřetelnější a výraznější prezentaci výsledků vědy. Myslím, že výzvu o poskytování informací si ústavy vzaly za své, a tak náš fax pracuje naplno, reakce agentur a novinářů na naše tiskové zprávy jsou více než pozitivní.

Tolik letem světem ze života tiskového odboru.

Jana Křížová

Budova observatoře na Milešovce

K článku "Budoucnost observatoře Milešovka" na straně 6

Foto archiv ústavu

Z Akademické rady

Z 18. zasedání Akademické rady

Zasedání Akademické rady se konalo 2. června 1998 a řídil je předseda AV ČR prof. R. Zahradník.

Při **informaci o závěrech Předsednictva Akademické rady a o dalších aktuálních otázkách činnosti Akademie věd** (bod II) informovali K. Jungwirth, H. Illnerová a V. Petrus o stanovisku AV ČR k materiálu "Principy vědní politiky ČR na přechodu do 21. století", které bylo zasláno předsedovi Rady vlády ČR pro výzkum a vývoj doc. dr. J. Sokolovi. Dále proběhla diskuse o způsobu nominace zástupců Akademie do řídicích orgánů 5. rámcového programu EU se závěrem, že předseda Akademie věd zašle oficiální návrh kandidátů za AV ČR předsedovi RVV.

Návrh novely zákona ČNR č. 283/1992 Sb., o Akademii věd ČR (bod III) uvedla L. Petráňová, která mj. upozornila na některá úskalí jeho legislativního posuzování uvnitř Akademie i při vnějším projednávání (otázka "dvojediné" identity Akademie jako soustavy veřejnoprávních útvarů a samosprávných orgánů a jako organizační složky státu, otázka majetku a absence variant vyplývající z neznalosti dosud nezpracovaných nových obecně právních předpisů, jako jsou nová rozpočtová pravidla, zákon o majetku státu apod.). Návrh v předkládaném znění byl projednán v Legislativní komisi dne 28. 5. t. r. a bude rozeslán ředitelům pracovišť k širšímu posouzení na pracovištích. První rozprava o tomto návrhu proběhne dne 9. 6. 1998 na poradě ředitelů pracovišť AV. V diskusi byla oceněna dosavadní práce na tomto návrhu, který se prozatím jeví jako optimální řešení. Rovněž bylo doporučeno, aby pro potřebu projednávání návrhu novelizace byly soustředěny podklady o tom, že návrh je v souladu s právem Evropského společenství.

AR vzala na vědomí předložený návrh novely zákona o Akademii věd ČR, vyslovila souhlas s tím, aby tento návrh byl dán k diskusi na pracoviště AV ČR se lhůtou pro podání připomínek do 31. 7. 1998; k zabezpečení této diskuse bude na 9. 6. 1998 svolána porada ředitelů pracovišť AV ČR. AR uložila L. Petráňové, aby jí po zpracování výsledků této diskuse o nich podala zprávu s návrhem dalšího postupu, a dále uložila B. Řihové, aby zajistila soustředění informací o právní úpravě a financování zahraničních vědeckých institucí mimouniverzitního charakteru v zemích EU.

Návrh pokynů pro volby volených zástupců vědeckých pracovišť AV ČR do Akademického sněmu na funkční období 1998-2002 (bod IV) uvedl R. Zahradník.

AR schválila pokyny pro volby volených zástupců vědeckých pracovišť AV ČR na funkční období 1998-2002 podle předloženého návrhu s připomínkami a uložila K. Jungwirthovi, H. Illnerové a V. Heroldovi sledovat řádné a včasné provedení těchto voleb v jednotlivých vědních oblastech.

O stavu přípravy rozpočtu Akademie věd ČR na rok 1999 a dalších ekonomických otázkách (bod V) informoval V. Petrus.

1. Příprava rozpočtu AV ČR na rok 1999

a) Na základě dopisu předsedy Rady vlády pro výzkum a vývoj doc. Dr. Sokola se AV ČR vyjádřila k návrhu výše a rozdělení státních prostředků na VaV pro rok 1999. Obecně byl podpořen požadavek na nárůst ve výši 3012 mil. Kč, který se jeví jako rozumný a oprávněný. Akademie však nesouhlasila s rozdělením institucionální části nárůstu mezi výzkum na VŠ (800 mil. Kč) a AV ČR (200 mil. Kč) a doporučila rozdělení celkové částky (1 mld. Kč) mezi VŠ a AV na základě hodnocení či soutěže, v každém případě až po schválení celkových prostředků vládou ČR. V odpovědi bylo dále zdůrazněno, že relativní podíl prostředků pro AV ČR z celkových prostředků na VaV systematicky klesá (1995: 36 %; 1998: 27 %; návrh 1999: 20 %).

b) Náměstek ministra financí požádal Akademii o kvalitativní podklady pro analýzu vstupu a výstupů činnosti jednotlivých pracovišť (některé otázky v zaslaném dotazníku jsou formální či frapantní). Bylo dohodnuto, že odpověď na dopis připraví V. Petrus a ekonomický odbor KAV. Ministerstvu financí bude předána i celková zpráva o hodnocení vědeckých pracovišť AV ČR, kterou připravilo AHG.

2. Ekonomické záležitosti roku 1998

a) Náměstek ministra financí požádal předsedu AV ČR o vypracování "Přehledu o dopadech vstupu ČR do EU na státní rozpočet a jeho institucionální zajištění". Odpověď týkající se tohoto dopadu na AV ČR připraví pracovní skupina ve složení V. Petrus, vedoucí vědních oblastí a B. Řihová. Kvantitativní údaje poskytne ekonomický odbor KAV.

b) V návaznosti na závěry 15. zasedání AR ze dne 24. 3. 1998 (bod XI/4) připravilo oddělení ekonomiky práce KAV a M. Borská analýzu zařazení vědeckých pracovníků do platových tříd. Po diskusi o získaných údajích připraví V. Petrus pro některé z příštích zasedání Akademické rady jejich sumarizovaný přehled, který bude předán k využití i Vědecké radě.

c) Byl projednán způsob financování rekonstrukce Wiehlova domu s tím, že posledních 12 mil. Kč bude uhrazeno podle možností Akademie věd koncem letošního nebo začátkem příštího roku.

d) Byl vysloven souhlas s postupem při financování rekonstrukce budovy AV ČR Na Florenci č. 3 prostřednictvím správce budovy - Ústavu pro českou literaturu AV ČR. Vnitřní vybavení bude financováno prostřednictvím Masarykova ústavu AV ČR.

Návrh na zřízení Centra mediévistických studií /Centre for Medieval Studies (bod VI) přednesli V. Herold a prof. F. Šmahel s tím, že prvotním cílem vytvoření centra je spojení vědeckého potenciálu a prostředků pro zajištění doktorského a postgraduálního studia v disciplínách věd o středověku počínaje obecnou historií přes středověkou archeologii až k speciálním filozofickým a filologickým a jiným oborům. V diskusi bylo oceněno úsilí směřující ke změně rigidní struktury humanitních pracovišť AV ČR a jejich provázání s výzkumem na vysokých školách. Bylo konstatováno, že jde o společné pracoviště, vytvářené na základě smlouvy o sdružení a opírající se o rámcovou smlouvu mezi AV ČR a UK.

AR schválila smlouvu o sdružení UK a AV ČR, jíž se vytváří Centrum mediévistických studií (CMS) ke dni 1. července 1998 jako sdružené pracoviště Akademie věd ČR a Univerzity Karlovy, s připomínkami. AR vzala na vědomí, že CMS bude mít z hlediska majetkového a pracovního právního vůči pracovníkům z řad AV postavení kabinetu v rámci Filozofického ústavu AV ČR, a vyslovila souhlas s tím, že CMS budou přiděleny místnosti v areálu Filozofického ústavu AV ČR, Praha 1, Jilská 1, jež se uvolní po odstěhování Masarykova ústavu AV ČR. AR konečně doporučila řediteli CMS sledovat přípravu programu integrovaných středisek výzkumu (Mezinárodních výzkumných center) RVV a dle možnosti se zúčastnit soutěže v tomto programu.

Návrh na jmenování nového člena Rady pro spolupráci s vysokými školami a přípravu vědeckých pracovníků (bod VII) uvedl P. Kratochvíl.

AR vzala na vědomí rezignaci prof. PhDr. Ivana Poledňáka, DrSc., na funkci člena Rady pro spolupráci s vysokými školami a přípravu vědeckých pracovníků a vyslovila mu poděkování za vykonanou práci. Jmenovala prof. PhDr. Jiřího Krause, DrSc., (ÚJČ AV ČR) členem této Rady.

Návrh na změnu názvu Ústavu informatiky a výpočetní techniky AV ČR (bod VIII) uvedl K. Jungwirth.

AR vyslovila souhlas se změnou názvu Ústavu informatiky a výpočetní techniky AV ČR na Ústav informatiky (ÚI) AV ČR s účinností od 1. července 1998 a uložila J. Škodovi, aby zajistil úpravu řízovací listiny a učinil další potřebné úkony, týkající se změny názvu tohoto pracoviště.

Návrh na udělení čestných oborových medailí AV ČR (bod IX) uvedli K. Jungwirth a V. Herold.

AR udělila:

čestnou oborovou medaili E. Macha za zásluhy ve fyzikálních vědách Ivanu Lehrausovi, vedoucímu elektroinženýrovi Evropské laboratoře CERN, Švýcarsko,

čestnou oborovou medaili F. Palackého za zásluhy ve společenských vědách prof. PhDr. Františku Šmahelovi, DrSc., vědeckému pracovníku Historického ústavu AV ČR.

Informaci o smluvních závazcích mezi pracovišti AV ČR a jinými subjekty (bod X), jejímž smyslem je především zmapování současné situace a navržení potřebných kroků k zavedení precizní evidence pomocí počítačového zpracování, odůvodnil V. Podaný. V diskusi byla oceněna snaha k nápravě současného nepřehledného stavu. Zároveň bylo doporučeno, aby ve spolupráci s legislativně právním odborem byly postupně prověřeny i dosavadní smlouvy a upozorněno na případné jejich nedostatky.

AR vyslovila souhlas s dalším postupem, navrženým v důvodové zprávě, a uložila V. Podanému, aby upozornil ředitele pracovišť AV ČR dopisem na potřebu dodržování metodických pokynů týkajících se uzavírání smluv mezi pracovišti AV ČR a jinými subjekty, a ve spolupráci s J. Škodou zajis-

til v KAV zpracování příslušných databází, týkajících se evidence smluv a přijetí dalších potřebných opatření.

Návrh na změnu ve vymezení agend členů Akademické rady (bod XI) v souvislosti s uvolněním M. Mareše uvedl K. Jungwirth.

AR pověřila RNDr. P. Hejdu, CSc., řešením koncepčních otázek a koordinováním počítačových sítí v AV ČR.

Návrh na odměňování ředitelů pracovišť AV ČR (bod XII) uvedl V. Petrus s tím, že představuje důslednější diferenciaci platů podle velikosti řízených ústavů.

AR vyslovila souhlas s pravidly pro stanovení výše platů ředitelům vědeckých pracovišť podle předloženého návrhu a uložila K. Jungwirthovi, H. Illnerové, V. Heroldovi a V. Petrusovi dodržovat uvedená pravidla při stanovování platů ředitelům.

Návrh na jmenování nového člena Rady pro zahraniční styky AV ČR (bod XIII/3) uvedla B. Říhová.

AR vzala na vědomí rezignaci prof. RNDr. Václava Pačeša, DrSc., na funkci člena Rady pro zahraniční styky AV ČR a vyslovila mu poděkování za vykonanou práci. Dále jmenovala RNDr. Jiřího Velemínského, DrSc., členem této Rady.

Mezinárodní spolupráce

Workshop CarbLink Praha-Hamburk 15. - 19. 5. 1998

Od roku 1993 probíhá mezi Mikrobiologickým ústavem AV ČR a Univerzitou v Hamburku (Ústav organické chemie) spolupráce v oblasti enzymové a chemické syntézy sacharidů a glykobiologických studií. K této spolupráci se později připojila i Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy (Katedra biochemie). Řešená problematika - příprava a studium imunoaktivních glykosidů - je širokou interdisciplinární oblastí s podílem biochemie, mikrobiologie, chemie, spektroskopie, imunologie a medicíny. Spolupráce, která byla doposud podporována granty GAČR, A.v. Humboldt, DAAD, Nadací Volkswagen a dalšími, přinesla již více než 10 společných publikací ve velmi dobrých časopisech, několik společných kongresových sdělení, a dále se uskutečnilo více než 30 krátko- i střednědobých pracovních výměnných pobytů. Většina účastníků spolupráce jsou studenti (PhD, postdoc).

Workshop, který proběhl během čtyř příjemných květnových dnů v Praze, by měl být milníkem pro další etapu spolupráce.

První den setkání byli všichni účastníci přijati na Německém velvyslanectví v Praze kulturním atašé Dr. Barthem. Ten zdůraznil, že tato spolupráce je jednou z nejpłodnějších vědeckých spoluprací mezi Spolkovou republikou Německo a Českou republikou. Ředitelé obou ústavů - Dr. J. Spížek a prof. J. Thiem - ocenili atmosféru neformálnosti a dělnoti kooperace a dále výhodu rozsáhlé interdisciplinarit, především ze strany MBÚ.

Následující den - sobota - byl zcela zasvěcen kultuře a sportu. Dopoledne proběhlo přátelské utkání obou týmů v tenise, odpoledne historická tramvaj provezla účastníky Prahou, večer byl ukončen představením Křížkovy fontány na Výstavišti.

Nedělní odpoledne bylo věnováno pracovním diskusím účastníků o probíhajících projektech a večer přednesl Dr. V. Křen plenární přednášku "Bioactive aminosugar derivatives - preparation, structure study and biological effects - collaborative aspects", která byla základem pro večerní diskusi.

V pondělí probíhala veřejná prezentace výsledků obou skupin v kinosále MBÚ. Program zahrnoval celkem 16 přednášek, pokrývajících všechny aspekty společných projektů. Z klíčových přednášek dopolední sekce je možno jmenovat sdělení prof. Thiema "Enzymatic reactions in carbohydrate synthesis", dále Dr. Dvořákové "New reactions of glycosidases and glycosyltransferases", ze spektrální oblasti Dr. P. Sedmery "NMR and carbohydrates: a fruitful interaction" a Dr. V. Havlíčka "Mass spectrometry of glycoclusters". Odpolední sekce byla zaměřena více na biologické problémy: doc. T. K. Lindhorst "Multivalency in glycobiology", dále přednášel Dr. Krallmann-Wenzel "Testing glycoclusters as inhibitors of bacterial adhesion" a zajímavé interdisciplinární sdělení Dr. Benady "Electron microscopy - use in glycobiology". Odpolední sekci zakončil blok imunologických přednášek, kde dominovalo sdělení Dr. K. Bezoušky (PřF UK) "Carbohydrate ligands for activation receptors of rat natural killer (NK) cells: the advantage of being tailor-made".

Díky neformálnosti a dobré atmosféře bylo setkání velmi úspěšné, jak po pracovní, tak po společenské stránce. Některé problémy byly vyřešeny, více nových otázek však bylo formulováno, což je velmi dobrý základ pro další spolupráci "Networku Carblink".

Vladimír Křen,
Laboratoř biotransformací,
Mikrobiologický ústav AV ČR, Praha

Ocenění

Udělení ceny Rhone-Poulenc-Rorer

Významného ocenění v evropském měřítku se dostalo doc. Ing. Miroslavu Strnadovi, CSc., vedoucímu Laboratoře růstových regulátorů, společného pracoviště Ústavu experimentální botaniky rostlin AV ČR a Palackého univerzity v Olomouci. Byla mu udělena cena Evropské fytochemické společnosti za význačný příspěvek k rozvoji oboru rostlinná biochemie. Vůbec poprvé získal toto ocenění vědec z bývalého socialistického státu. Předmětem ocenění byla identifikace, analýza a studium

Doc. Ing. Miroslav Strnad, CSc.

Foto archiv

metabolismu aromatických cytokininů. Byl to právě docent Strnad, který uvedl tuto skupinu rostlinných hormonů v obecné podobě do biochemie a rostlinné fyziologie. Připomeňme, že cytokininy tvoří jednu z pěti základních tříd rostlinných hormonů a jejich charakteristickým projevem je podíl v regulaci buněčného dělení. Strukturně vycházejí z adeninu. Největší aktivitu vykazovaly látky mající v N6 poloze jako substituent izoprenoidní řetězec s dvojnou vazbou. V rostlinných biotechnologiích se však zejména pro množení in vitro používal i dostupnější a větší množství účinnější cytokininu benzylaminopurinu (BAP). Dlouho se předpokládalo, že tento syntetický cytokinin, u něhož vystupuje jako substituent aromatické jádro, se přirozeně u rostlin ani nevyskytuje. Docent Strnad modifikací dosavadních izolačních a analytických technik dokázal běžnou existenci benzylaminopurinu a dalších aromatických derivátů u rostlin. Zvláště účinným se ukázal být m-hydroxybenzylaminopurin, izolovaný především z topolu - proto na návrh Strnadův v chemickém názvosloví uváděný jako topolin. Tyto objevy představují zásadní poznatek pro rostlinnou fyziologii. Lze předpokládat jejich využití v rostlinných biotechnologiích a vzhledem k tomu, že analoga aromatických cytokininů vykazují i inhibiční efekty na buněčné dělení, je nasnadě jejich případné použití jako cyostatik.

Cenu předali představitelé Evropské fytochemické společnosti a sponzorské firmy Rhone-Poulenc-Rorer v rámci symposia "Future Trends in Phytochemistry", které se konalo ve dnech 7.-10. května t. r. v historickém klášteře Rolduc, nedaleko nizozemského města Kerkade, poblíže Maastrichtu. Docent Strnad prezentoval svou práci v plenární přednášce "Aromatické cytokininy - současnost a perspektivy".

Cena Rhone-Poulenc-Rorer

Od roku 1991 uděluje *Phytochemical Society of Europe* zásluhou velkorysé podpory společnosti Rhone-Poulenc-Rorer novou cenu, určenou mladému badateli z Evropy, který mimořádným způsobem přispěl během posledních pěti let fytochemii. Hodnota ceny je 1000 liber, její příjemce má povinnost přednést výsledek svého bádání ve formě přednášky, uvedené při předávání ceny.

Jméno vyznamenaného vědce je oznámeno na výročním setkání společnosti a je zveřejněno v časopise *Phytochemistry*. Všichni členové společnosti mají možnost navrhnout kandidáta

pro toto ocenění, jejich návrhy však musí být doručeny do 1. srpna předchozího roku. Volbu provádí výbor sestavený z předsedy, místopředsedy, čestného sekretáře a zástupce společnosti Rhone-Poulenc-Rorer.

Držitelé ceny Rhone-Poulenc-Rorer Award:

1991 G. Appendino - Turin, Itálie

1992 G. Massoit - Remeš, Francie

1993 J. Kruger - Oxford, Velká Británie

1994 A. Martson - Lausanne, Švýcarsko

Vyznamenání k 650. výročí založení UK

Pamětní medaili obdrželi 16. dubna 1998 tři pracovníci Ústavu fyzikální chemie Jaroslava Heyrovského Akademie věd ČR:

Prof. RNDr. Jiří Čížek, DrSc., FRSC (1938) - do roku 1968 pracovník Ústavu fyzikální chemie ČSAV, od roku 1968 trvale v Kanadě, je profesorem aplikované matematiky a chemie na univerzitě ve Waterloo (Ontario). Patří mezi přední světové teoretické a kvantové chemiky a fyziky. Významně zasáhl do mnoha oblastí, patrně nejdůležitějším přínosem je kvantově chemická metoda sprzęžených klastrů ("coupled clusters"), která se stala zatím nejefektivnějším výpočetním postupem a je obsažena v nejpoužívanějších kvantově chemických počítačových programech. Po celou dobu emigrace si prof. Čížek zachoval velmi vřelý vztah ke své zemi. V roce 1991 získal z mnoha kanadských knihoven monografie z různých vědeckých oblastí, dal je přepravit do ČR a věnoval je především nově založené Slezské univerzitě. Nyní přechodně působí i v Praze v Ústavu fyzikální chemie J. Heyrovského AV ČR a na Matematicko-fyzikální fakultě UK, kde se významným způsobem podílí na vědeckém výzkumu,

RNDr. Vladimír Hanuš, CSc. (1923) - je u nás i v zahraničí všeobecně respektován jako jeden ze zakladatelů a nestorů organické hmotnostní spektrometrie. Jako žák prof. Heyrovského a prof. Brdičky se na počátku své vědecké dráhy zabýval polarografií a významně přispěl k dotvoření jejich teoretických základů. Od počátku 50. let se věnuje hmotnostní spektrometrii. Se svými kolegy postavil první přístroj tohoto druhu u nás a rozvinul jeho analytické aplikace. Největší význam však mají jeho práce na objasnění struktury organických látek a mechanismu rozpadu organických kationtů a přesmyků iontů v plynné fázi. Dr. Hanuš vychoval řadu studentů, z nichž někteří dosáhli vynikajících vědeckých úspěchů. Mnoho let rozsáhle vědecky spolupracuje zejména s lékařskými a přírodovědeckými fakultami UK. Tento vědec je všeobecně uznávanou autoritou nejen vědeckou, ale i mravní.

Doc. RNDr. Zlatko Knor, CSc. (1933) - je vedoucím vědeckým pracovníkem Ústavu fyzikální chemie J. Heyrovského AV ČR a od roku 1991 externím docentem UK pro obor fyzikální chemie. Uznávaný odborník ve fyzice a chemii povrchů pevných látek u nás zavedl a rozvinul metodu autoemisní mikroskopie umožňující mimo jiné pozorovat jednotlivé atomy v povrchu a vypracoval koncept mechanismu jednotlivých kroků v průběhu interakce plynů s povrchy kovů. Doc. Knor řadu let přednáší povrchovou chemii a fyziku v kurzech na Přírodovědecké fakultě UK, je členem oborové rady postgraduálního studia fyzikální chemie, vyškolil řadu studentů atd. Udělení pamětní medaile je uznáním jeho rozsáhlého, vynikajícího a studenty ceněného pedagogického působení.

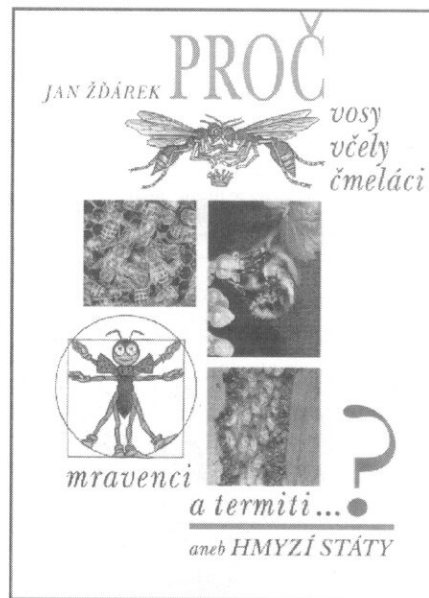
Významné ocenění ediční a popularizační činnosti

Výroční cenu Josefa Hlávky za rok 1997 udělovanou Nadací Český literární fond spolu s Nadáním Josefa, Marie a Zdenky Hlávkových získala v oblasti věd o živé přírodě publikace **Jana Žďárka Proč vosy, včely, čmeláci, mravenci a termiti...? aneb Hmyzí státy**, kterou vydal Ústav organické chemie a biochemie AV ČR v Praze. Ve zdůvodnění výběru se praví: „Kniha... patří do populárně vědecké literatury nového typu. Je doslova nabitá poznatky o životě hmyzích společenstev - včel, mravenců, vos, čmeláků a termitů. Vědecky přesným jazykem a současně poutavou a zábavnou formou je popisován způsob života a chování jedinců a celých hmyzích společenstev jako odpovědi na otázky, které klade věda i milovníci záhad a mýtů. Zdařilé ilustrace Ivo Švorčíka pomáhají vtipnou zkratkou vysvětlovat složitější problémy. Kniha ukazuje perfektním způsobem krásu živého světa a dobrodružství poznávání jeho rádu.“

I když svým obsahem i formou patří do kategorie populárně naučné literatury, obsahuje spoustu vědeckých informací „z první ruky“, v české literatuře dosud neuveřejněných. Její autor je vědeckým pracovníkem Ústavu organické chemie a biochemie AV ČR a problematikou experimentální entomologie zejména v oblasti chemické ekologie hmyzu a popularizací vědeckých výsledků tohoto oboru se zabývá už dlouhou dobu.

Rukopis knihy, původně připravovaný pro nakladatelství Albatros, se v důsledku polistopadové reorganizace tohoto vydavatelského domu ocitl bez nakladatele. Po jeho odmítnutí několika soukromými nakladateli se vydání aktualizované verze nakonec ujal Ústav organické chemie a biochemie AV ČR, a i

když jeho žádost o vydavatelskou podporu od Grantové agentury ČR nebyla vyřízena kladně, knihu přesto ve své redakci časopisu Collections of the Czechoslovak Chemical Communications připravil pro tisk. Vedení ústavu vycházelo z přesvědčení, že popularizace našich i zahraničních vědeckých výsledků z pera nejpopulárnějších, tj. aktivních vědeckých pracovníků, je také jedním z poslání akademického pracovníka jako nositele a šířitele vzdělanosti, a to především v období, kdy subjekty podřízené tržním mechanismům tento úkol zajišťovat mohou jen stěží.

□

Semináře

Průsečíky v kulturní krajině

O víkendu 16.-17. května se v Českém Krumlově konal mezioborový seminář *Průsečíky v kulturní krajině, na jehož vzniku a organizaci se významně podílel i Ústav ekologie krajiny AV ČR v Českých Budějovicích.*

Seminář proběhl poprvé loni, letošní ročník měl tedy číslo dvě. Jeho posláním je podpora komunikace mezi různými složkami společnosti: mezi vědci a odborníky na jedné, veřejností na druhé straně. V takové komunikaci hrají rozhodně nemalý vliv i další složky: politika, státní správa a sdělovací prostředky. Téma semináře znělo *Vize rozvoje regionu.*

Proč se Ústav ekologie krajiny, akademické pracoviště, zabývá něčím takovým, jako je v podstatě „nevědecká“ práce? Důvodů je hned několik. Jednak má obor krajinné ekologie silně mezioborový charakter a nemůže zůstat uzavřen pouze do rámce akademické obce. Do své práce potřebujeme zahrnout i názory veřejnosti, strategie politických řešení, konkrétní správní postupy. Druhý, více pragmatický důvod, je hledání vazby na neakademické složky společnosti, snaha zviditelnit se alespoň v rámci regionu jako akademická instituce, najít zázemí pro další bádání. V neposlední řadě chceme jako vědci a odborníci přispět k demokratizačnímu procesu, jehož cílem je zatím velmi pozvolně vytváření tak zvané občanské společnosti. Takový příspěvek vidíme v rozvoji komunikace.

Letošní seminář, jsme spojili s oficiálním zahájením českokrumlovské kulturní sezóny. Akce probíhala pod záštitou ekonomického náměstka ministra kultury ČR Ing. J. Vondrouše. Kromě vlastního semináře se v sobotu 16. května konala recepce a ono slavnostní zahájení kulturní sezóny. Pro většinu přítomných bylo nezapomenutelným zážitkem autentické předvedení částí barokní opery G.F. Händela „Imeneo“ na obnovené scéně Barokního divadla na zámku Český Krumlov. Na organizaci se značnou měrou podílela vedle Městského úřadu Český Krumlov také Nadace Barokního divadla a zámku Český Krumlov.

Jako první z pozvaných hostů promluvil na semináři místostarosta města Český Krumlov a náměstek ministra kultury Ing. J. Vondrouš. Hovořil o své vizi rozvoje města a regionu, o vztahu rozvoje ke kon-

cepce trvale udržitelného života, o tom, co je cílený rozvoj turistického ruchu - totiž snaha uspořádat věci tak, aby do města přijížděli hlavně lidé se skutečným zájmem o to, co je nabízeno.

Další řečník, Dr. P. Slavko, vedoucí správy Státního hradu a zámku Český Krumlov, přednesl velice zajímavou a formálně dokonalou úvahu na téma *Vize autentické obnovy kulturní památky.* Zmínil se o dvou aspektech práce, je to jednak vlastní bádání nad historickými prameny, dále dojem, který vzniká spojením všech objevených detailů dohromady. Tento dojem nazval „informační auru“ určitého detailu, místa, budovy, města či regionu. Jde v podstatě o syntézu údajů: někdy možná syntézu exaktní, někdy spíše intuitivní chápání zkoumaného celku. Například historik při bádání v archivech zámku najde účty za kamenivo, šterk, barvy. Tuto informaci může hned použít architekt-restaurátor, protože se tak dozví, jaké materiály se kdysi na stavbě používaly...

Následovali řečníci z akademického prostředí. Doc. Nýdl z Jihočeské univerzity hovořil o propojování aktivit univerzity se životem regionu a také o zavádění jednotného kreditního systému na Jihočeské univerzitě. Doc. Hedrlín z Matematicko-fyzikální fakulty Karlovy univerzity naznačil zcela nové cesty, jak zpřístupňovat umění lidem, hlavně dětem. Nadšení vyvolal nabídkou vlastní práce, keramických replik - zmenšenin, které si zájemci doma mohou sami dotvořit.

Otázek životního prostředí se dotkl ve svém příspěvku autor tohoto článku, který také celé fórum moderoval. Na semináři se sešlo okolo stovky lidí, mezi nimi naši a zahraniční novináři. Zprávy o semináři vyšly koncem května v regionálním i zahraničním tisku. Mezi posluchači byli zástupci některých regionálních sdružení, představitelé politického života a lidé z regionálně významných institucí. Plnou podporu našim *Průsečíkům v kulturní krajině* projevila kromě dalších institucí i Kancelář prezidenta republiky.

Konkrétní možnosti a závazky z akce vyplývající pro ÚEK AV ČR:

- Vydání sborníku příspěvků.
- Prohloubení komunikace Ústavu ekologie krajiny AV ČR s regionem a jeho zviditelnění.

- Kontakty na významné regionální instituce a na regionální i nadregionální sdělovací prostředky.

- Na jednotlivcích záleží, jak tyto kontakty využijí a jaká bude ochota dalších vědeckých pracovníků nezabývat se jen úzce ohraničenou oblastí vlastního výzkumu, ale snažit se o komplexnější pohled.

Šlo o seminář nikoliv čistě vědecký, ale rozhodně popularizační, zaměřený na komunikaci. Seznámili jsme veřejnost s názory odborníků a upozornili jsme ji, že existujeme a máme co říci. To se vztahuje nejen na Ústav ekologie krajiny AV ČR, ale i na Akademii věd, a možná i na naši vědu vůbec.

Z neformálních diskusí při recepci: první zleva ekonomický náměstek ministra kultury ČR pan Ing. J. Vondrouš, pod jehož záštitou se akce uskutečnila. Foto: archiv

V současnosti se zabýváme vizí semináře, který budeme pořádat napřesrok. Velice pravděpodobně bude jeho hlavním tématem osídlení krajiny a komunikace mezi lidmi, neziskovým sektorem, odborníky, politikou a státní správou, ale i s podnikatelskou sférou. Seminář *Občanská společnost a krajina* se bude opět konat na jaře příštího roku. Už dnes začínáme shromažďovat podklady a byli bychom rádi, kdybychom mohli prezentovat více názorů od pracovníků Akademie. Chcete s námi spolupracovat? V tom případě nás neváhejte ihned kontaktovat.

Richard Tichý
Ústav ekologie krajiny AV ČR
Na sádkách 7
370 05 České Budějovice
tichy@dale.uek.cas.cz
http://home.zf.jcu.cz/~tichy
tel. (038) 777 5651, 0602 109627
fax. (038) 45719

Děkujeme touto cestou Městskému úřadu Český Krumlov a Nadaci Barokního divadla a zámku Český Krumlov za vynikající spolupráci na celé akci. Děkujeme také Dr. M. Lapkovi z Ústavu ekologie krajiny AV ČR za cenné připomínky k tomuto textu.

Richard Tichý

Budoucnost observatoře Milešovka

K semináři Ústavu fyziky atmosféry AV ČR 4. června 1998

Budova observatoře na Milešovce byla předána k užívání v říjnu roku 1904; stavba na hoře (837 m n. m.), kam je třeba veškerý materiál včetně vody dopravit, trvala pouhých 14 měsíců. Do konce roku pak probíhal zácvik pozorovatele a od 1. 1. 1905 začíná nepřetržitá řada meteorologických pozorování.

Prvním ředitelem milešovské observatoře se na více než 24 let stal prof. Dr. Rudolf Spitaler. V únoru 1929 ho vystřídal Dr. Leo Wenzel Pollak, který v roce 1939 musel z republiky emigrovat. Za války byla stanice obsazena německou armádou. Od prvních poválečných dnů roku 1945 řídil observatoř Dr. Oldřich Satrapa. Bezespornou jednou z nejvýznamnějších osobností, která stála v čele observatoře v poválečných letech, byl Dr. František Rein, který zde působil do konce 70. let.

Největší újmu utrpěla práce observatoře v roce 1993, kdy AV ČR byla nucena značně omezit počty svých pracovníků. Na Milešovce zůstali z původních pěti pozorovatelů pouze tři. Díky snahám pracovníků oddělení meteorologie Ústavu fyziky atmosféry AV ČR se však podařilo sehnat peníze na nutné opravy budovy observatoře, která prakticky od konce 70. let chátrala. Tak mohla být v roce 1996 opravena střecha, v následujícím roce vyměněna okna a zateplena západní stěna, v letošním roce pak zateplena stěna severní. Navíc do konce roku 1998 plánujeme opravu horní stanice nákladní lanovky, jediného prostředku pro dopravu materiálu a vody na vrchol.

V srpnu loňského roku jsme na observatoři instalovali automatickou meteorologickou stanici na bázi měřicí ústředny METOS firmy METEOSERVIS Vodňany a čidel firmy VAISALA. Stanice umožňuje postupné rozšiřování měřených prvků a veličin. V současnosti je zde automaticky měřena teplota vzduchu (ve 2 m), přízemní teplota (v 5 cm nad povrchem) a relativní vlhkost vzduchu ve 2 m. Měří se množství srážek a indikuje doba jejich trvání. Automaticky rovněž probíhá měření půdních teplot v 5, 10, 20, 50 a 100 cm. Dále měříme směr a rychlost větru, tlak vzduchu a dobu trvání slunečního svitu. Kromě automatické stanice, která bude do konce roku doplněna přístrojem na měření globálního slunečního záření, pracuje na Milešovce aktivní zařízení na odběr vody z mlh a nízké oblačnosti. Observatoř je vybavena prototypem námrazoměru, který vyvinul ÚFA. Připravujeme další zařízení na odběr usazených srážek, kapalných i tuhých, abychom mohli sledovat obsah znečištění.

Příznivě budoucnost observatoře ovlivnilo, že WMO (Světová meteorologická organizace) vybrala Milešovku jako jedinou na území ČR do Globální klimatologické sítě. V důsledku toho jsme mohli opět rozšířit počet pozorovatelů na pět a od 1. ledna 1998 observatoř přešla (po téměř pětiletém přerušení) na nepřetržitý provoz.

Perspektivu observatoře na Milešovce vidím v navázání na období, kdy se zde věnovala pozornost fyzice oblaků a srážek. Rádi bychom se také zaměřili na procesy přenosu a vymývání znečišťujících látek v atmosféře. Tomu však do jisté míry vadí způsob vytápění observatoře koksem. Přechod na ekologické vytápění je pro nás otázkou minimálně dvou let, pokud se nepodaří získat dotaci či sponzorský dar.

Budova observatoře na Milešovce

První kroky, kam by naše observatoř chtěla směřovat, byly učiněny, následovat musí další. Nelze se spokojit pouze s nadšením a zápalem pro věc, důraz je nyní nutné položit na kvalifikaci pracovníků. Podstatně se zlepšily vztahy mezi ÚFA (tedy i observatoři) a Českým hydrometeorologickým ústavem. Začínají se rýsovat i konkrétní možnosti práce na společných projektech, nejen v rámci regionů, ale i celorepublikovém.

Pro vlastní rozvoj vědecké práce na observatoři osobně považují za

potřebné zlepšit spolupráci s univerzitami. Vždyť téměř každá má dnes fakultu životního prostředí, UJEP v Ústí nad Labem nevyjímaje. Chci některým univerzitám navrhnout možnost stáží a spolupráce, zapojit studenty do činnosti observatoře. To by do značné míry pomohlo vyřešit otázku nedostatku pomocných vědeckých pracovníků.

Ing. Jaroslav Fišák, CSc.,
vedoucí meteorologických observatoří ÚFA

Jan Thon

25. výročí úmrtí

Jan Thon se narodil 28. května 1886 v Golčově Jeníkově jako syn lékárníka. Po maturitě na čáslavském gymnáziu v roce 1905 měl podle přání svého otce vystudovat farmacii a převzít rodinnou lékárnou. Všechno ale nakonec dopadlo jinak - studiu farmacie se Thon věnoval pouze krátkou dobu a brzy přešel na Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze, kde studoval nejprve češtinu s němčinou, později češtinu s francouzštinou a z podnětu profesora Jaroslava Vlčka se zabýval především českými dějinami literatury 19. století. Už v roce 1910 vydal *Cestu do Itálie Karla Hynka Máchy*. Nejvíce ho však zaujala postava Karla Sabiny. V letech 1911-1916 vydal třídílné vybrané spisy z jeho díla a věnoval mu i svou disertační práci z roku 1912, kterou nazval *Karel Sabina jako kritik a literární historik*. Svými studii přispěl J. Thon výrazně k modernímu posuzování života a tvorby tohoto spisovatele, exemplárně potrestaného za spolupráci s rakouskou tajnou policií vyloučením z národa. Později se podílel také na vydávání děl Jana Nerudy a literárních prací Jana Evangelisty Purkyně.

Ještě jako student byl Thon roku 1911 získán pozdějším ředitelem Národní a univerzitní knihovny Janem Emlerem, tehdejší členem Sboru obecních starších a inspektorem pražské městské knihovny, pro práci v městské knihovně. Od této doby byl jeho život pevně spojen s knihovnictvím.

V roce 1914 musel jako mnoho jiných narukovat do zákopů 1. světové války. Již na podzim téhož roku utrpěl zranění, z kterého se léčil v roce následujícím.

Velký význam měl pro Jana Thona rok 1920, kdy se stal nástupcem básníka Antonína Sovy ve funkci ředitele pražské městské knihovny. Osvědčil na tomto místě své vynikající organizační schopnosti. Významně přispěl k vytvoření sítě pražských lidových knihoven po vzniku Velké Prahy. Důležitý podíl měl také na stavbě nové budovy centrální městské knihovny na Mariánském náměstí, která vznikla v letech 1925-1928 podle návrhu architekta Roitha. Pořádal četné osvětové výstavy na literární témata, řídil vydávání katalogů knihovny a podílel se důležitou měrou na založení časopisu pražské městské knihovny *Knihy a čtenáři*. Ředitelem městské knihovny byl Jan Thon až do roku 1942, kdy byl nacisty nuceně penzionován. V roce 1945 se do této funkce navrátil, zároveň však dobrovolně požádal o své prověření čestným soudem Svazu českých knihovníků. Někteří zaměstnanci knihovny mu totiž vytýkali opatrný postoj v době okupace a špatný vztah k podřízeným. Čestný soud však potvrdil Thonovu národní a občanskou spolehlivost a výhrady zaměstnanců vůči němu označil za většinou neopodstatněné. Ředitelem Městské knihovny v Praze zůstal až do roku 1948.

Ve stejném roce, kdy se stal ředitelem Městské knihovny, začal Jan Thon též vyučovat na Státní knihovnické škole a působil tu až do roku 1927. Od roku 1928 pak přednášel v knihovnických kurzech, které pořádala Univerzita Karlova. V době svého nuceného protektorátního penzionování začal z podnětu profesora Alberta Pražáka připravovat svou docentskou práci. Habilitován byl v roce 1945 na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v oboru české literární historie se zvláštním přihlédnutím ke knihovědě na základě práce *Osvětou k svobodě*, která vyšla roku 1948 i knižně. Na Filozofické fakultě UK působil až do roku 1956.

Jan Thon - významný představitel českého knihovnictví (1886-1973)

Foto: Archiv AV ČR

Jan Thon kromě své práce v oblasti knihovnictví také vedl v letech 1920-32 literární rubriku *Národních listů* a v roce 1921 byl krátce spolu s J. Kaprasem redaktorem časopisu *Česká revue*, na jehož vydávání se podílel již od roku 1917. Byl i tvůrčím umělcem - v roce 1926 vydal sbírku básní *Opuštěné stopy*, shrnující jeho tvorbu z let 1905-1922, a napsal beletristickou knížku *Knihovnická fantazie* (1936).

Z jeho prací věnovaných otázkám knihovnictví a nakladatelství si připomeňme alespoň reprezentační publikaci *O městské knihovně, knihách a také lidech* (1938), hutnou monografii o Jana Laichterovi, významném českém nakladateli (1936), stať *Knihopisný pokus Karla Havlíčka Borovského* (Slovanská knihovněda III/1934) nebo po válce vydanou studii *Knihovníci a knihomilové*. Svému protektorovi ze začátků knihovnické kariéry věnoval J. Thon v časopise *Slovanská knihovněda* stať *Emlerův inspektorát městské knihovny pražské*. Pro Ottův slovník naučný nové doby vypracoval hesla „knihovna“ a „knihovník“.

V dopisech z posledního období svého života si Thon často stěžuje na různé rány osudu. V roce 1961 zdemoloval výbuch plynu jeho byt. O osm let později upadl při procházce v oboře Hvězda na obličej a krvavě se poranil. Od té doby nevycházel z domova po šestnácté hodině.

Jan Thon, jeden z nejvýznamnějších představitelů českého knihovnictví 20. století, zemřel 16. prosince 1973, dva roky po své manželce Růženě, známé překladatelce z němčiny a francouzštiny.

Martin Franc,
pracovník Archivu AV ČR

Představujeme ústavy Akademie věd

Ústav fyzikálního inženýrství

Ústav fyzikálního inženýrství (ÚFY) je v současné době pracovištěm Fakulty aplikovaných věd Západočeské univerzity pro vědeckou a vzdělávací činnost. Je nástupcem Institutu technologie a spolehlivosti, který byl založen v roce 1993 jako sdružené pracoviště Západočeské univerzity (ZČU) a Akademie věd České republiky (AV ČR), a stal se tak rovněž nositelem neformální vědecko-pedagogické spolupráce mezi ZČU a AV ČR.

Těžištěm práce ústavu je **vědecké** působení orientované na disciplíny, směry či postupy spojující **inženýrské** metody makroskopického popisu s **fyzikálním** pohledem na procesy probíhající na mikroskopických i makroskopických škálách tak, aby bylo dosaženo maximálního porozumění chování systému na makroskopické úrovni. Jsou rozvíjeny *teoretické*, *experimentální* a *výpočetní* postupy, metody či disciplíny naplňující tuto činnost z různých hledisek. Zejména jde o rozvoj **nestandardních moderních-kontinuálních teorií** (aplikace v biomechanice, porušování materiálů apod.), **matematicko-fyzikálního modelování** a široce pojaté **diagnostiky materiálů**.

Tyto činnosti jsou promítány do **pedagogického procesu** při vedení přednášek a cvičení pracovníky ÚFY. Ústav je rovněž *garantem* dvou státnicových zaměření (Matematicko-fyzikální modelování a Termomechanika a mechanika kontinua), což jsou moderně pojaté inženýrské obory se silným aspektem na hluboké fyzikální znalosti.

V ústavu se úspěšně buduje silné zázemí pro rozvoj **velkých vědeckých výpočtů**, jež je podloženo *materiálně-technickým vybavením* (vysoké výkonné pracovní stanice, budování vysokorychlostního připojení k superpočítači), *personálním zajištěním* (zkušenosti pracovníci, kteří se této problematice již dlouhodobě věnují, zájem doktorandů a studentů) a především *organickým napojením na rozvíjené teoretické postupy a metody* (moderní kontinuální teorie, škálové přístupy).

Specifické postavení ÚFY a činnosti, které se na ÚFY pěstují a rozvíjí, jsou velmi výhodné pro **interdisciplinární spolupráci** mezi rozmanitými subjekty Západočeské univerzity. Podkladem pro tuto spolupráci je nadstandardní *experimentální vybavení* ÚFY (unikátní plazmatrony, zatěžovací stroje, akustické experimentální zařízení a další), rozvíjené, komplexně pojaté *velké vědecké výpočty*, *napojení na AV ČR a cílený rozvoj interdisciplinarity* (mezioborové semináře, netradiční aplikace rozvíjených disciplín a podobně).

V současné době je velmi rozvinutá spolupráce s

- **katedrami FAV:**

KME: Rozvoj biomechaniky, lomové mechaniky, spolupráce na výuce (MATLAB, Statistická mechanika, Experimentální mechanika aj.), spolupráce s doktorandy, velké výpočty, společný seminář.

KMA: Aplikace numerických metod, práce pro doktorandy a studenty, společný seminář, participace na velkých výpočtech. **KFY:** Společná práce na rozvoji oboru Fyzikální inženýrství, vzájemná podpora při zadávání diplomových a doktorandských prací, možnost velkých výpočtů pro studenty a doktorandy fyziky.

- **katedrami FST:**

Využívání experimentálního zařízení, podpora a realizace interdisciplinárních projektů, pomoc při velkých výpočtech, interdisciplinárně pojaté diplomové a doktorandské práce, vzájemná podpora při zkvalitňování pedagogického procesu, společné pracoviště ÚFY - KMM.

- **útvary CIV:**

Podpora při rozvoji velkých výpočtů, aplikace paralelních metod, využití software, vzájemná pomoc při velkých výpočtech.

- **jiné fakulty a útvary ZČU:**

Na ÚFY byl zřízen pravidelný **Interdisciplinární seminář**, na němž vystupují přední odborníci z rozmanitých vědních oborů. Tento seminář získal velkou popularitu a setkávají se na něm pracovníci, studenti i doktorandi prakticky všech fakult a útvarů Západočeské univerzity. Je to vhodná platforma pro rozvoj kontaktů, hledání námětů pro interdisciplinárně pojaté diplomové i doktorandské práce, grantové i jiné projekty. Neformální prostředí semináře může vést k formulaci velmi netradičních mezioborových aplikací rozmanitých metod a postupů, k větší provázanosti mezi obory jak inženýrskými, tak přírodovědnými či humanitními.

- **mezinárodní spolupráce:**

Dlouhodobá spolupráce s univerzitou v Marseille - rozvoj škálových metod, biomechanika (společná práce na projektu Modelování dolní části močového traktu), stáže francouzských studentů a doktorandů, přednášky našich pracovníků v Marseille.

ÚSTAV FYZIKÁLNÍHO INŽENÝRSTVÍ

Veleslavínova 11, 301 14 Plzeň

ředitel: Ing. Petr Hora, CSc.

Telefon: 019/7236415-16

Fax: 019/7220787

e-mail: hora@ufy.zcu.cz

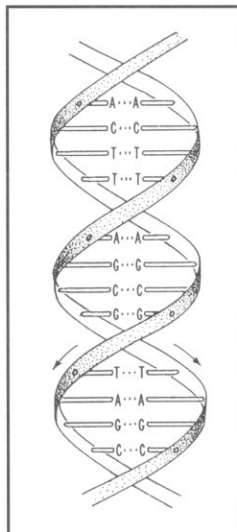
Události

Profesor Watson v Praze

Nositel Nobelovy ceny odměnila i Akademie věd ČR

Naši vědečtí pracovníci byli v květnu počtění velice vzácnou návštěvou vskutku legendární osobnosti. Genetik a biochemik James D. Watson, nositel Nobelovy ceny v oblasti fyziologie a lékařství, jeden z nejvýznamnějších myslitelů a osobností molekulární biologie druhé poloviny tohoto století, převzal v úterý 26. května 1998 z rukou místopředsedkyně Akademie věd ČR, naší přední fyzioložky Heleny Illnerové, čestnou medaili J. G. Mendela za zásluhy v biologických vědách.

Nebylo to poprvé, kdy se spolu setkali. Poznali se v Americe, v době, když profesor Watson vedl Laboratoř kvantitativní biologie v Cold Spring Harbor ve státě New York. Vybuřoval z ní přední světové pracoviště molekulární biologie. Docentka

Illnerová se zde zúčastnila mezinárodní konference a při té příležitosti přednesla přednášku.

James D. Watson se narodil v roce 1928 v Chicagu, kde také vystudoval univerzitu. Rozhodl se pro genetiku a titul PhD získal v r. 1950 na Indiana University. Profesionální kariéru zahájil na kodaňské univerzitě a dva roky pokračoval na univerzitě v Cambridgi, v Cavendish Laboratory. Tam se setkal s britským fyzikem Francisem Crickem a rozhodl se, jak sám říká, neústupně se věnovat objasnění struktury DNA. Byl přesvědčen, že DNA je přenašečem dědičných vlastností a tedy látkou prvořadě důležitosti pro biologii. Z jejich spolupráce, spojením údajů z chemie, fyziky a biologie, vzešel návrh trojrozměrné struktury DNA. Šlo o objev, který je mnohými biochemiky označován za nejvýznamnější od doby Mendela. Tehdy, v roce 1953, bylo J. Watsonovi pouhých pětadvacet let.

Definování molekulární struktury kyseliny deoxyribonukleové jakožto molekuly dědičnosti, chemické substance tvořící genetický základ všech organismů, položilo základy celé molekulární biologii a molekulární genetiky. O svém objevu referovali Watson a Crick v britském vědeckém týdeníku Nature v dubnu a květnu 1953. V následujících letech byl jejich model DNA postupně ověřován v praxi. Jeho správnost potvrdily četné důkazy. V roce 1962 za ni byli oba tvůrci spolu s M. Wilkinsem odměněni Nobelovou cenou v oblasti fyziologie a lékařství.

Nositel Nobelovy ceny genetik a biochemik James D. Watson přebírá z rukou docentky Heleny Illnerové čestnou medaili J. G. Mendela za zásluhy v biologických vědách
Foto: Ing. Pavel Válaš

Jak jejich převratnou teorii přijala odborná veřejnost krátce po zveřejnění, zajímalo při předávání ocenění vědeckého tajemníka Ústavu molekulární genetiky AV ČR doc. Jonáka. "Příznivě, náš model struktury DNA byl přijímán většinou velmi kladně," odpověděl J. D. Watson.

Udělení čestné medaile J. G. Mendela právě jemu navrhl ředitel Ústavu molekulární genetiky AV ČR profesor Jan Svoboda. Při slavnostním předání zavzpomínali na minulost. Znájí se totiž už dávno. Vždyť světově uznávaný vědec genetik Svobodu několikrát prostřednictvím bývalého vedení ČSAV vyzýval ke spolupráci. Odpovědi se ze strany vedení ČSAV ani jako nositel Nobelovy ceny nikdy nedočkali. Podle místopředsdkyně Akademie věd ČR H. Illnerové je dobré si období komunistické stagnace, které nevynechalo ani vědecké pracovníky, občas připomenout. Také oblast výzkumu, rozvoj výzkumných pracovišť a jejich financování se potýká s důsledky normalizace dodnes.

Udělení čestné medaile J. G. Mendela právě profesorovi Watsonovi považuje H. Illnerová za příznačné: "Mendel jako objevitel genu a Watson jako objevitel molekulární struktury genetické informace jsou v přímé souvislosti. Jsem přesvědčena, že cena je v pravých rukou."

Po návratu z Anglie pracoval James D. Watson po dvě desetiletí (1955-76) jako profesor biologie na prestižní Harvardské univerzitě. Pokračoval ve výzkumech orientovaných na význam kyseliny nukleové v proteinech a později se zapojil do zkoumání prevence a léčby rakovinových onemocnění. V letech 1988 až 1992 se v Národním ústavu zdraví v USA zabýval projekty mapujícími vše, co se týká genů v lidských chromozomech. Inicivoval program sekvenování lidského genomu nazvaný HUGO, jehož cílem je úplné přečtení lidské genetické informace. Odstartoval tak gigantický program obrovského významu zejména pro medicínu. Molekulární genetik a v širším měřítku molekulární biologie se tak staly přínosem k lidskému poznání přesahujícím do 21. století.

V roce 1965 profesor Watson publikoval knihu *Molecular Biology of the Gene*, jež se stala nejčastěji citovanou publikací moderní biologie a všeobecně doporučenou příručkou i na našich univerzitách přírodovědeckého zaměření. Příběh svého objevu popsal v knihách *The Double Helix* (1968) a *The DNA Story* (1981). Jan Svoboda zdůraznil, že J. D. Watson patří mezi několik z mála vědců, kteří znovu rozpoznali principiální význam Mendelových objevů, jimiž uvedl svoji knihu *Molekulární biologie genu*, a výstižně její první kapitolu nazval „Mendelistický pohled na svět“.

Ve středu 27. května 1998 obdržel americký profesor James D. Watson čestnou vědeckou hodnost doktor honoris causa lékařských věd za zásadní objevy ve struktuře a funkci DNA a za celoživotní dílo v molekulární biologii a genetice na půdě nejstarší středoevropské univerzity, Univerzity Karlovy v Praze.

A jeho celoživotní poselství? "Poznání je největší potěšení."

Jana Křížová

Den s českým výzkumem a vývojem

"Den s českým výzkumem a vývojem" - to byl název semináře, který pořádaly společně zastupitelský úřad ČR ve Washingtonu, instituce Industrial Research Institute (IRI), Rada vlády ČR pro výzkum a vývoj a Česko-americký vědeckotechnický program 24. 2.

1998 ve Washingtonu. Cílem semináře bylo poskytnout členům IRI a dalším zájemcům z USA informace o výzkumu v ČR a o kontaktech i možnostech navazování spolupráce s českými vědeckovýzkumnými institucemi.

IRI je soukromou institucí, podporovanou svými členy. Sdružuje významné průmyslové podniky USA a věnuje se otázkám průmyslového výzkumu a vývoje. Proto nápad Dr. Jaromira Ulbrechta uspořádat seminář ve spolupráci právě s touto institucí přilákal velmi pozorné posluchače a zároveň potenciální spolupracovníky i uživatele technologií, vyvinutých v ČR.

Seminář zahájil velvyslanec ČR v USA Alexandr Vondra. Upozornil zejména na řadu českých, světově významných vědců, na jejichž pracích dnešní výzkum v ČR s hrdostí staví. Výkonný ředitel IRI Charles Larson představil v úvodu IRI i jeho činnost (bližší informace o IRI jsou na internetové adrese: <http://www.iriinc.org>). Seminári samotnému předsedali Dr. Fritz Kokesh, předseda IRI External Research Directors' Network, a Dr. Jaromir Ulbrecht, s jehož jménem i neúnavnou činností k podpoře české vědy se už čtenáři Akademického bulletinu setkali. Kromě vedoucích zástupců vědeckovýzkumných institucí z ČR se semináře zúčastnili představitelé předních amerických firem, např. Air Products, Alcoa, Boeing, Caterpillar, Dupont, Duracell, PHLburg Technologies, Inc., PPG, Reichhold, Rhone-Poulenc, Rockwell Automation, The Gillette Company, Uniroyal Chemical, Viskase, 3M aj. Seminář navštívili také hosté z National Science Foundation, National Research Council a American Association for the Advancement of Science.

Zástupci z ČR postupně pohovořili o mnoha aspektech výzkumu a vývoje v ČR. Prof. Josef Syka, místopředseda Rady vlády ČR pro výzkum a vývoj, podal přehled o vývoji, organizaci a financování výzkumu v ČR. Společně s Dr. Vladimírou Husákovou, viceprezidentkou firmy Inventia Ltd., uvedl důležité kontakty na organizace a instituce činné ve výzkumu. Dr. Husáková informovala o patentovém právu v ČR a možnostech transferu technologií, včetně licenční politiky. Ing. Peter Urban, přední českoamerický analytik International Finance Corporation, upozornil na kladné i záporné stránky podnikání v ČR.

Dále se američtí účastníci semináře mohli seznámit s několika úspěšnými příklady českého výzkumu, na němž se zároveň podílel partner z USA. RNDr. Antonín Holý, DrSc., ředitel Ústavu organické chemie a biochemie AV ČR, a John C. Martin, prezident CEO firmy Gilead Sciences (Foster Lake, California), hovořili o vývoji antivirových preparátů a léků proti AIDS. Prof. Ing. Pavel Kratochvíl, DrSc., ředitel Ústavu makromolekulární chemie AV ČR, informoval o využití nových hydrofilních polymerů pro výrobu měkkých kontaktních čoček, intraokulárních čoček a pro další aplikace v lékařství. Spolupracující pracovištěm ÚMCH je v USA firma S. K. Y. Polymers (New Jersey). S vodou stabilizovaným plazmovým stříkáním a jeho využitím v ochraně materiálů seznámil Ing. Pavel Chráška, DrSc., zástupce ředitele Ústavu fyziky plazmatu AV ČR. Výzkum je podpořen bohatou spoluprací s firmami Caterpillar Inc. (Illinois) a Hardface Alloys, Inc. (California). Doc. Ing. Lenka Lhotská, CSc., vedoucí oddělení pro vědu a mezinárodní spolupráci a vedoucí Biokybernetické laboratoře Elektrotechnické fakulty ČVUT, referovala o společných projektech s firmou Rockwell Automation (Wisconsin). Na její slova navázal Vladislav Hermann, ředitel pro podnikatelský rozvoj uvedené firmy, několika příklady toho, co firma pro ČVUT v předchozích letech udělala (např. hardwarevé vybavení, výměny studentů, společné školicí programy apod.). Ing. Miroslav Václavík, CSc., ředitel Výzkumného ústavu textilních strojů v Liberci, a Jurgen Nebe, viceprezident pro technologie firmy Amoco Fabrics and Fibers Company, uvedli své zkušenosti se spoluprací na vývoji tryskových tkalcovských stavů a jiných tkalcovských strojů.

Účastníci semináře se rozcházel s dobrým pocitem, že setkání je obohatilo o nové poznatky i nové kontakty. Američtí účastníci semináře se vyslovili o úrovni českého výzkumu velmi pochvalně. Poznali, že i když jsou možnosti českého výzkumu omezeny financemi, rozhodně nejsou omezeny nedostatkem invence, představitelství a podnikavosti.

Hana Rambousková,
tajemnice velvyslanectví ČR ve Washingtonu pro vědu,
technologie, školství a životní prostředí

Who is who antického světa - Podíl české vědy

V únoru letošního roku vyšla v nakladatelství Walter de Gruyter (Berlín a New York) po desetileté prodlevě šestá část soupisu prominentních osobností, působících na teritoriu Římské říše v prvních třech staletích po Kristu. Ne zanedbatelný podíl má na ní česká věda o antickém starověku. Tato základní pomůcka pro poznání, jak fungoval římský stát a jeho správa a jak žily jeho nejvyšší vrstvy v prvních staletích našeho letopočtu, užívaná na celém světě, je nečekaným způsobem spjata s českou klasickou filologií už téměř sto let.

V druhé polovině minulého století se zjistilo, že nové poznatky o řeckém a římském světě, které přinášela zejména klasická archeologie, nelze vykládat jen podle starého věcného slovníku *Real-Encyclopädie der classischen Altertumswissenschaft* (Stuttgart 1839-53), jež zpracoval klasický filolog, teolog, učitel a posléze gymnaziální profesor August Friedrich von Pauly (1796-1845; jeho dědeček se narodil v Trnavě). Proto začal profesor marburské univerzity Georg Wissowa od roku 1890 připravovat vydání nového velkého věcného slovníku, kterému bylo z piety ponecháno uznávané jméno prvního autora a zavedený název. Na vypracování se podíleli odborníci ze všech německy mluvících zemí.

Kromě toho se začalo pracovat na dílčích věcných slovnících o jednotlivých součástech antických reálií. Zatímco projekt Wissowův byl vinou obou světových válek a vyhnání Židů dokončen až roku 1978, dílčí slovníky postupovaly alespoň na počátku rychleji.

Jedním z nich byla *Prosopographia imperii Romani saec. I, II, III*, kterou její autoři E. Klebs, H. Dessau a P. Rohden vydali v Berlíně ve třech svazcích (1897-1898). Tématem latinsky psané encyklopedie, uspořádané abecedně podle základní (tj. většinou prostřední) součásti osobního jména, byly životní osudy a úřední kariéra členů vyšších vrstev antické společnosti, u nichž lze zjistit původ, příbuzenské vztahy, zastávané funkce a úřady. Hlavním pramenem jsou nápisy z celé Římské říše, tj. prakticky z celého tehdy Evrope známého světa. Ty občas, i když méně než by se dalo očekávat, doplňují literární památky a papýry.

Protože z nových vykopávek přibývalo (a stále přibývá) mnoho dosud neznámého materiálu, první vydání *Prosopographie*, jakkoli v době vzniku výborné, brzy zastaralo. Nové začal připravovat Arthur Stein (1871-1950), roditel Vídeňák. Od roku 1903 působil v Praze, nejprve 15 let na německé reálce, a po habilitaci v roce 1915 na německé univerzitě. Pro svůj židovský původ byl předčasně penzionován a v letech 1942-1945 internován v Terezíně. Po návratu do Prahy až do smrti pilně pokračoval v epigrafických a prosopografických studiích. S vídeňským badatelem Edmundem Groagem (zemřel 1945) koncipoval novou *Prosopographii* - opět latinsky. Vydávali ji pod aegidou Pruské akademie věd v nakladatelství Walter de Gruyter v Lipsku a v Berlíně (1933 první část, 1936 druhá a 1943 třetí). Po Groagově skonu dokázal Stein připravit k dotisku ještě 1. svazek IV. části, který však vyšel až po jeho smrti roku 1952.

Materiál pro celou abecedu převzal ze Steinovy pozůstalosti Ústav pro vědy o antickém starověku Německé akademie věd ve východním Berlíně. Vedením prací na pokračování úkolu byla pověřena znalkyně antických napsů Leiva Petersonová (1912-1992), která kolem sebe postupně

soustředila mladší spolupracovníky. Roku 1958 vydala ještě pod jmény svých předchůdců 2. svazek IV. části, od 3. svazku (písmeno I), který vyšel roku 1966, byla už jako editorka uváděna jen ona sama.

Třebaže Steinovy poznámky stále sloužily jako základ, nově získané materiály je rozhojňovaly natolik, že každé písmeno má nyní zvláštní svazek. Okruh zpracovatelů se rozšířil nejen o spolupracovníky berlínského ústavu Klause Wachtela a K. - P. Johneho, ale i o našeho badatele Jana Buriana, který od V. části zpracovává hesla týkající se císařů, a zvláště o Ladislava Vidmana.

První a druhý svazek V. části (L-M, 1970, 1983) vyšel pod jménem Leivy Petersonové. Třetí svazek (N, 1987) uvádí na titulním listě jako pomocníky J. Buriana, K.-P. Johneho, L. Vidmana a K. Wachtela. Na konci roku 1989 byla připravena většina lemmat i k VI. části (P). Po změnách ve struktuře akademií i vysokých škol, po odchodech a přesunech pracovníků v Německu i u nás, po úmrtí Vidmanově na konci roku 1989 a skonu Petersonové roku 1992 převzali větší díl odpovědnosti za pokračování *Prosopographie* dřívější "tajní" západoněmečtí spolupracovníci v čele s Wernerem Eckem; místo Petersonové zdědil Klaus Wachtel. Šestá část vychází pod aegidou berlínské a brandenburské akademie a jako editoři jsou uvedeni Leiva Petersonová a Klaus Wachtel s pomocníky M. Heilem (roku 1993 nahradil Johneho), K.-P. Johnem a L. Vidmanem. V této VI. části je zpracováno 1119 osobností a pro 40 rodin jsou sestaveny rodokmeny. Vidmanovi se dostalo cti zpracovat kromě drobnějších lemmat důležitá hesla o rodinách Pompeiů, Pomponiů, Pontiů a Pliniů, které nejvíce souvisely s jeho vlastní epigrafickou prací a týkají se nejen významných osobností z římských dějin, ale i počátku křesťanství.

I když se zřejmě už nepodaří vydat celou *Prosopographii* do roku 2000, jak měli ještě před deseti lety její tehdejší zpracovatelé v úmyslu, přece je naděje, že bude v dohledné době dokončena. Nutným předpokladem je dobré fungování mezinárodní spolupráce a dnes velice vzácná schopnost vyjadřovat se latinsky. Bohužel český podíl na zpracování lemmat v závěrečné třetině abecedy bude menší než v prvních dvou třetinách a bude se objevovat především v literatuře u jednotlivých hesel.

Určitou náhradou je, že čeští badatelé jsou do současného nového zpracování antického naučného slovníku přizváni jako autoři mezi 700 spolupracovníků z 25 zemí. Vydávají jej německy od r. 1996 pod názvem *Der Neue Pauly* Hubert Cancik a Helmuth Schneider v nakladatelství J. B. Metzler ve Stuttgartu a ve Výmaru. Tato nová antická encyklopedie, v níž se věnuje pozornost i okrajovým oblastem antického světa časově i územně, je rozpočtena na 15 svazků, z nichž poslední tři jsou věnovány recepci antiky v jednotlivých zemích. Celá má být k dispozici do r. 2002. V květnu 1998 vyšel 4. svazek s hesly Exe - Heck, první svazek o recepci má vyjít na jaře 1999. Autorsky jsou už zpracována téměř všechna hesla.

Židé v protektorátu

Die Juden im Protektoraten Böhmen und Mähren
Hlášení Židovské náboženské obce v roce 1942

In Böhmen und Mähren
WURDEN ERFASST UND ZUR VERWERTUNG GEBRACHT

FAHRRÄDER **3.503**

SCHREIBMASCHINEN **2.036**

PELZE UND
PELZGEGENSTÄNDE **34.543**

V Čechách a na Moravě bylo evidováno a připraveno k použití - jízdní kola, psací stroje, kožichy a kožešinové předměty. (Z knihy Židé v protektorátu, titulní list viz. vpravo)

Ústav pro soudobé dějiny AV ČR předkládá nejen historikům 11. svazek své edice Historia Nova - jedinečnou publikaci z autentických situačních zpráv, výkazů, statistických tabulek a grafů, které musela Židovská náboženská obec v Praze povinně předkládat přímo nadřízené nacistické Ústředně pro židovské vystěhovávání v Praze (od února 1943 příznačně přejmenované na Ústřední úřad pro uspořádání židovské otázky v Čechách a na Moravě).

Editorky - Helena Krejčová, Jana Svobodová, Anna Hyndráková - získaly v roce 1990, kdy se otevřely hranice i archivy, nejprve fragmenty zpráv a hlášení především ze zahraničí. Ty se staly podnětem k dalšímu vyhledávání v archívech institucí (Ministerstvo vnitra, Židovské muzeum aj.) i v odkázaných soukromých pozůstatostech osob, které tuto dobu prožily. Na dlouholeté mravenčí práci se podílel celý tým odborníků - archiváři, překladatelé, jazykoví redaktori.

Podle autorek se zdá, že vůbec nejobšáhřejší celistvý soubor zpráv Židovské náboženské obce z protektorátního období, který se dosud podařilo objevit, pochází z roku 1942 (navazuje a doplňuje jej zpráva za 1. čtvrtletí 1943), který také tvoří většinu náplně publikace. Podle slov Heleny Krejčové lze shodou okolností právě rok 1942 považovat pro protektorátní židy i Němce za klíčový. Na podzim roku 1942 začaly transporty, v polovině roku 1943 zbylo v protektorátě již jen minimum židů.

Třebaže nebylo možné shromáždit veškeré dokumenty, jimiž židovská obec dokumentovala svou nařízenou činnost a objektivní situaci, umožňuje vydaný soubor vytvořit si komplexní obraz o formách a míře perzekuce, již byli židé Protektorátu Čechy a Morava

vystaveni. Přináší nová svědectví o životních, materiálních, pracovních a společenských podmínkách, jež se neustále zhoršovaly a zpříšňovaly spolu s úbytkem židovského obyvatelstva, postupně deportovaného především do ghetta Terezín a odtud do deportačních a vyhlazovacích táborů. Dokumenty podrobně mapují strukturu zdravotní péče o dosud nedeportované židovské obyvatelstvo, jeho pracovní zařazení a výkon, osudy židovských spolků a nadací, finanční hospodaření ŽNO či podmínky cestování reglementované židovskému obyvatelstvu řadou nacistických vyhlášek a omezení, postup evidence židovského obyvatelstva před transporty a nakládání s jejich byty a movitým majetkem aj. Jednotlivá hlášení doplňují grafy, statistické výkazy a tabulky, obsahující početní údaje o úbytku židovského obyvatelstva z Prahy a evidující do detailů soupisy jeho vyvlastněného majetku. Organizace těchto prací se účastnil relativně velký počet osob, mnozí ve snaze vyhnout se deportaci či ji alespoň oddálit.

Svou vypovídací hodnotu má i samotný neobvyklý jazyk zpráv. Jsou psány bez emocí, zaujatosti, nevyjadřují žádný postoj nebo názor. Pouze suše konstatují a předkládají fakta o úbytku židovské populace na protektorátním území, o zabavování majetku, pracovních výkonech, o průběhu nástupu do transportu - od doručení předvolání až po odevzdání klíčů od bytu na shromaždišti před odchodem k transportnímu vlaku. Jsou naprosto odlidštěné, vše, co se děje a je zároveň popisováno, je jakoby samozřejmé, dané, neměnné až hrůzostrašné - tím silněji však „oficiální“ záznamy působí.

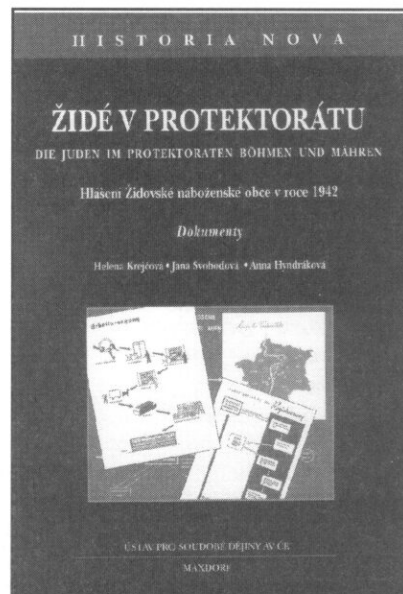
Obsáhlá publikace (téměř 500 stran) je svého druhu ojedinělá (před rokem 1990 byl její vznik nemožný). Navíc neztrácí na aktuálnosti. S problémy xenofobie, rasové nesnášenlivosti, fašistických sklonů a vlastně ani s pozůstatky války se naše společnost dosud nevyrovnala. Na zpracování čekají i další témata - např. vztahy Čechů k židům v letech 1939 - 1941, židovská otázka po válce, ale i citlivá otázka kolaborace židů.

Dokumenty jsou publikovány v původním německém jazyce, přičemž za každý německý text je vždy zařazen jeho český překlad, zachovávající dobovou terminologii a stylisticky koncipovaný tak, aby co nejméně odrážel atmosféru, v níž zprávy vznikaly.

Ve třech Přílohách je publikován seznam zaměstnanců Židovské náboženské obce a jejich rodinných příslušníků, dále Memorandum z počátku roku 1943 podané prostřednictvím Otakara Weisla Ústředí domácího odboje, získané z pozůstalosti Erika Kolára. Závažné Memorandum, které koncipuje nejnáléhavější úkoly židovské obce po válce, je výrazem naděje a důvěry, že nacistické snahy o genocidu židovského obyvatelstva nebudou v plné míře realizovány. Ve studii Židovská náboženská obec za války uvádí Helena Krejčová čtenáře do složitě problematiky postavení židovského obyvatelstva v protektorátě a historikům, kteří se těmito otázkami zabývají, přináší jak nové informace, tak původní závěry a výsledky vyvozené z analýz dokumentů publikovaných i archivních. Autorka se nevyhýbá ani rozvaze o charakteru účasti židovských náboženských obcí na „konečném řešení židovské otázky“.

Velice důležitý je poznámkový aparát, knihu doplňuje seznam použitých archivních fondů, literatury a publikovaných pramenů.

Publikace vyšla s přispěním Grantové agentury České republiky a Nadace Konráda Adenauera.

Reportáž

Učená společnost '98

aneb *Nástup třetí generace*

Mlýnský náhon na pražském Hradě, místo 4. valného shromáždění Učené společnosti ČR.

I letos se uprostřed vpravdě královské zahrady na Hradčanech, v její půvabné Mlýnské, konalo výroční setkání představitelů všech oblastí vědění, 4. valné shromáždění Učené společnosti ČR. Setkání několika desítek lidí, kteří pronikli do moudrosti svých oborů více než druzí, tu pílí, tu výjimečností darů, kterými je život vybavil, tu - možná - ze zvědavosti, která jim nedala spát...

Časy, kdy se znalci věd a umění procházeli zahradami antických středisek moudrosti či chodbami renesančních paláců sice minuly, ale uprostřed rododendronů Královské zahrady i pod korunami jejích stromů bylo možno potkat před zahájením zasedání i o přestávkách zamyšlené, debatující nebo do kamery rozprávějící bytosti, které ten dávný obraz alespoň něčím připomínaly: pozvolností, která je obklopovala, pozvolností naznačující, že jsou zakotvení v jiném čase i prostoru, než je současné semtamkmitání...

Učená společnost České republiky

První Učená společnost, založená v Zemích Koruny české, vznikla v Olomouci 15. prosince 1746 a jmenovala se Societas incognitorum. Na ni navázala v roce 1790

Královská česká společnost nauk. Na sklonku 19. století založil mecenáš umění a věd, vynikající architekt Josef Hlávka Českou akademii věd a umění (1891), která prošla do roku 1989 stejným vývojem, jako celá česká společnost.

Dne 10. května 1994 byla na slavnostním zasedání v pražském Karolinu ustavena Učená společnost České republiky. Prvého uznání se jí dostalo přijetím u prezidenta ČR na Pražském hradě 24. května 1994.

Učená společnost ČR se hlásí k tradicím Královské české společnosti nauk a České akademie věd a umění a navazuje na ně. Má nyní 65 členů řádných a 16 členů čestných. Členy řádnými se mohou stát pouze občané ČR, členství čestné se týká vědců zahraničních. Valné shromáždění společnosti se koná jednou ročně, v květnu, a má část slavnostní a pracovní.

Předsednictvo 4. valného shromáždění Učené společnosti s prof. MUDr. Josefem Kouteckým, DrSc., který přednesl zahajovací projev

Učená společnost se schází s výjimkou července a srpna každé třetí úterý na pracovním zasedání. Jeho těžištěm je vždy přednáška k závažnému vědeckému tématu, spojená s diskusí. Setkání jsou místem interdisciplinární výměny názorů, základní teze přednášek jsou publikovány.

Cílem snah Učené společnosti je posilovat pozice vzdělanosti a humanitních a přírodních věd v ČR. Chce být také horlivým obhájcem rozumu, demokracie a politické kultury v zemi.

(Z výroční zprávy Učené společnosti)

Čestný předseda Učené společnosti, prof. Dr. Ing. Otto Wichterle, DrSc., mezi kolegy při zasedání (zprava Dr. J. Lom, Dr. I. Šetlík, Dr. V. Hanuš, Ing. K. Pacner z Mladé fronty Dnes, prof. Z. Lojda)

Dva dny letošního valného shromáždění Učené společnosti ČR, 18. a 19. květen, byly věnovány přednáškám s ústředním tématem: Rizika a naděje 21. století z pohledu vědy, dále vyhlášení a předání cen Učené společnosti za rok 1998, vítaným osvětlením při kávě a studeném stole, diskusím, tiskové konferenci, která zcela nepochopitelně zůstala mimo zájem novinářské obce, a večernímu setkání ve vile Lanna, kde následujícího dne pokračovala pracovní jednání.

Uvítání, kterého se ujal prof. J. Koutecký, spojilo náš čas s historickým časem obdivuhodně vědám a umění nakloněným, s renesancí, na jejíž půdě přítomní ostatně v Mlýnské stejně byli. Přítomností kancléře Ivana Medka byla naznačena přízeň hlavy státu, účast sponzorů potvrdila zájem té části společnosti, bez níž se věda ani umění nemohou obejít, totiž sféry financování. Byli tu podobně jako v minulých letech zástupci mecenášů - akciových společností ČZ Strakonice, Kaučuk Kralupy, Léčiva Praha, letos navíc Unipetrol, Pro. Med. ČS Praha, odměny čtyřem z deseti juniorů věnovali manželé Zahradníkoví.

Nově zvolení členové Učené společnosti (1998)

Řádní členové:

doc. JUDr. J. Kejř, CSc.,
prof. RNDr. O. Kowalski, DrSc.,
prof. PhDr. Z. Matějček, CSc.,
prof. PhDr. M. Petrusek,
prof. Ing. K. Štulík, DrSc.,
doc. PhDr. S. Vencl, DrSc.

Zahraniční členové:

prof. Ing. Dr. Ivo Babuška, DrSc.,
Dr. J. Klein PhD,
prof. Dr. J. Kopeček.

Přednášky Dějinné trajektorie na přelomu tisíciletí (Dr. J. Krejčí), Naděje a rizika molekulární medicíny (prof. V. Vonka), Poznání a údiv všem, dnes a zítra očima fyzika (prof. J. Bičák), Současnost a budoucnost genomových projektů (prof. J. Pačes), Jsou populační růst a urbanizace problémy lidstva? (prof. J. Musil a prof. M. Hampl) připomněly choulostivé otázky současné vědy. K nim vyhlášení a předání cen autorům mimořádných vědeckých prací připojilo naději, že východiska existují, byť také právě bádáním stále nové problémy vznikají. Přítomnost mladé generace, která se právě na tomto shromáždění představila poprvé a na úctyhodné úrovni, znamenala nové pohledy a novou energii - nejmladší z oceněných adeptů vědy v kategorii juniorů, letos poprvé Učenou společností vyznamenávaných, byl terciánem gymnázia v Brně...

Spojeno v jedno se skutečností, že nejstarší z oceněných, Dr. D. Libal, při tiskové konferenci vzpomínal, jak zasedala Učená společnost po válce, je generační rozpětí na poli dnešních věd podivuhodné. Snad i to znamená dobrý příslib.

Prof. RNDr. L. Skála, DrSc., z Katedry fyziky a optiky Matematicko-fyzikální fakulty UK přebírá cenu Učené společnosti za své studie v oblasti klastrů a chování molekul v elektronově vzbuzených stavech

V letošním roce udělila Učená společnost za výz- namné vědecké práce tyto ceny:

kategorie seniorů

Doc. RNDr. Čestmíru Koňákoví, DrSc., (Ústav makromolekulární chemie AV ČR), za významné výsledky tvůrčí práce v oblasti dynamiky polymerních systémů - sponzor Kaučuk, a. s., Kralupy,

PhDr. JUDr. Dobroslavu Líbalovi za stavebněhistorický a uměleckohistorický průzkum Pražského hradu, který pronikavě ovlivnil rozsah a hloubku našich znalostí - sponzor Unipetrol, a. s.,
Prof. RNDr. Lubomíru Skálovi, DrSc., (Katedra fyziky a optiky Matematicko-fyzikální fakulty UK), za rozsáhlé studie v oblasti klastrů a chování molekul, které se nacházejí v elektronově vzbuzených stavech - sponzor ČZ, a. s., Strakonice,

MUDr. Jiřímu Vaněčkovi, DrSc., (Fyziologický ústav AV ČR), za jeho přínos při objevování mechanismů působení melatoninu - sponzor PRO. MED. CS, a. s., Praha,

kategorie juniorů

Mgr. Tomáši Baletkovi (Státní okresní archiv v Novém Jičíně), za práci „Dvůr, rezidence a kancelář moravského markraběte Jošta“ - sponzor Léčiva, a. s.,

RNDr. Otovi Bludskému, CSc., (Ústav fyzikální chemie J. Heyrovského AV ČR), za práce v oboru teoretické molekulové spektroskopie - sponzor Unipetrol, a. s.,

RNDr. Petru Hořavovi, CSc., (Fyzikální ústav AV ČR), za práci „Neporuchové aspekty teorie strun“ - sponzor Unipetrol, a. s.,

kategorie středoškolská

obor matematika-fyzika-chemie
Liboru Barto, gymnázium Jana Nerudy, Praha,

Liboru Inoveckému, gymnázium Zborovská, Praha,

Karlu Kolářovi, gymnázium Sušice,
Pavlu Podbrdskému, gymnázium Brno,

Petru Dobešovi, gymnázium Křenová- Brno,

obor biologie-ekologie
Petru Henenbergovi, gymnázium České Budějovice,

Marku Mrázovi, gymnázium Brno-Bystrc,

obory humanitní
Milanu Kuchaříkovi, gymnázium J. K. Tyla, Hradec Králové,

Lucii Pargačové, gymnázium Pernerova, Praha.

Pohled do sálu Míčovny při zahájení valného shromáždění Učené společnosti, které pozdravil jménem prezidenta republiky Václava Havla kancléř Ivan Medek (v první řadě)

Jak a zda budou výsledky vědeckého snažení využity, je už otázka - či úkol - pro rodící se domácí podnikatelskou sféru. Na přelomu minulého a našeho století dosáhla skvělých kvalit, které mohou být dnešku výzvou. Ale i tento proces vyžaduje trpělivost. O ní badatelé vědí. Jako o ní vědí stromy Královské zahrady na Hradčanech, letící mraky a tajemství, která stále kolem nás budou. Máme odvahu otevřít je. Letošní 4. valné shromáždění Učené společnosti České republiky se vážně zamýšlelo také nad riziky současných objevů a nad možnostmi jejich zneužití ve světě, který očekává, že mu věda bude pomáhat v řešení a zdolávání jeho bolestí. Právě tady je naléhavý úkol žen a mužů vědy.

V kategorii středoškoláků získal za aktivity v entomologii a ekologii, zejména za originální vědeckou práci o klíněnce jírovcové, cenu Učené společnosti student gymnázia v Brně - Bystrci, Marek Mráz

Připravila Sylva Daničková
Foto: Jiří Kroulík

Zprávy - oznámení

Družstevní výstavba

Stavební bytové družstvo pracovníků Akademie věd - Mazanka upozorňuje všechny pracovníky AV ČR, že je stále ještě možné se přihlásit za člena družstva. Realizace 70 bytových jednotek v areálu Mazanka by měla začít na jaře roku 1999.

Podrobnější informace lze nalézt na internetu na adrese:

www.uivt.cas.cz/~pklan/sbd.htm

Písemné přihlášky zasílejte na adresu pí H. Černá, UIVT AV ČR, Pod vodárenskou věží 2, 182 07 Praha 8.

Akademická rada AV ČR

vypisuje výběrové řízení na obsazení funkcí ředitelů těchto pracovišť Akademie věd ČR:

Ústav ekologie krajiny
(České Budějovice)

Ústav biologie obratlovců (Brno)

Požadavky: vysokoškolské vzdělání příslušného zaměření, praxe v oboru, významné výsledky tvůrčí vědecké činnosti, organizační schopnosti a zkušenosti, jazykové znalosti, morální bezúhonnost.

Přihlášky se stručným životopisem a doklady o dosažené kvalifikaci, s přehledem dosavadní praxe, publikační činnosti a se stručným rozбором hlavních záměrů a představ o činnosti ústavu přijímá do 21 dnů po uveřejnění tohoto oznámení:

Kancelář Akademie věd ČR, sekretariát ředitele, Národní tř. 3, 117 20 Praha 1, telefon: 24 24 05 05.

(chemické vědy a vědy o živé přírodě) zvolena členka Vědecké rady RNDr. Dana Wagnerová, DrSc., pracovnice a bývalá ředitelka Ústavu anorganické chemie AV ČR. Vědecká rada AV ČR rovněž doporučila, aby na podzimním zasedání Sněmu byl její stav volbou doplněn opět na plný počet členů (30).

Přejeme paní doktorce Wagnerové hodně zdaru v její nové funkci a těšíme se na spolupráci s ní.

Vědeckou radu AV ČR po tomto zasedání čeká dost práce, bude připravovat vyjádření k oborům doktorského studia a začne se na základě „Principů vědní politiky České republiky na přechodu do 21. století“ připravených pro vládu ČR zamýšlet nad obsahem státní vědní politiky a nad příslušným vývojem dříve přijaté Vědní koncepce Akademie věd. V této záležitosti hodlá úzce spolupracovat i s Vědeckými radami pracovišť AV ČR.

Dr. Eva Žižková

2nd EECWE'98

Od 7. do 11. září 1998 se bude konat v Praze **2. východoevropská konference o využití energie větru - 2nd East European Conference on Wind Engineering.**

Konference se uskuteční v hotelu DUO, Praha 9, Teplická 17, a bude zahrnovat 7 zásadních přednášek a okolo 90 zpráv přednesených ve dvou paralelně probíhajících sekcích. Zahajovací přednáška se koná v pondělí, 7. září 1998, v 15.00 hod.

Bližší informace podává:
EECWE'98 - sekretariát
AV ČR, ITAM
Prosecká 76
190 00 Praha 9
tel. : + 420.2.885382
fax: + 420.2.884634
e-mail: eecwe@itam.cas.cz

Redakce Akademického bulletinu se obrací na autory se žádostí, aby při zasílání příspěvků obsahujících určité vyhraněné názory (kritické apod.) jasně označili, zda se jedná o jejich osobní stanovisko nebo zda prezentují názory orgánu, který zastupují. Na konci příspěvku je vhodné případně uvést: „Článek vyjadřuje osobní názory autora.“

Ústav fyzikální chemie Jaroslava Heyrovského AV ČR

vyhlašuje konkurs

na obsazení několika míst vědeckých pracovníků v oborech:

fyzikální chemie
elektrochemie
chemická fyzika

Konkurs se bude konat v ústavu ve čtvrtek **2. července 1998 v 9 hodin** v místnosti č. 108.

Písemné přihlášky s krátkým životopisem a seznamem publikací dodejte na adresu:

Ústav fyzikální chemie Jaroslava Heyrovského AV ČR, sekretariát ředitele, Dolejškova 3, 182 23 Praha 8

Nová místopředsedkyně Vědecké rady AV ČR

Na XII. zasedání Akademického sněmu dne 22. dubna 1998 byl zvolen do Akademické rady AV ČR místopředseda Vědecké rady AV ČR RNDr. Jiří Velemínský, DrSc. V souvislosti se svým jmenováním do tohoto exekutivního orgánu Akademie věd ČR požádal o uvolnění z funkce místopředsedy Vědecké rady AV ČR a zároveň k 13. 5. 1998 abdikoval i na své členství ve Vědecké radě. Na 6. zasedání Vědecké rady AV ČR dne 28. 5. 1998 byla místopředsedkyní pro oblast věd II

Slavnostní předávání diplomů doktorům a kandidátům věd 26. 3. 1998. Na fotografii zleva: Prof. RNDr. Petr Hájek, DrSc., RNDr. Antonín Holý, DrSc., PhDr. Petr Kratochvíl, CSc., Prof. Ing. Rudolf Zahradník, DrSc., RNDr. Jiří Velemínský, DrSc., doc. PhDr. Josef Kolmaš, DrSc. O předávání diplomů doktorům a kandidátům věd informoval AB/7.

Krátkodobá stipendia UNESCO - BIOTECHNOLOGIE

(BAC - Biotechnology Action Council)

Obor: biotechnologie v mikrobiologii a životním prostředí, biotechnologie a rostliny, voda.

Stipendium je vypisováno každoročně na podporu vědeckého výzkumu (1-3 měsíce) na pracovištích zabývajících se technologiemi nedostupnými v rozvíjejících se zemích. Stipendia nehradí účast na konferencích a kursech, v ČR by mohla tato stipendia uhradit stáže lidí z rozvojových zemí v ústavech AV ČR.

Žadatelé mají být již zapojeni do výzkumu biotechnologií. Předpokladem je, že se po skončení stipendijního pobytu vrátí do své země, aby v ní byly jeho znalosti využity. K žádosti je nutné připojit vyplněný formulář, doporučující dopis osoby seznámené s dosavadní prací kandidáta a potvrzující dopis z pracoviště, které kandidáta přijímá na dobu pokrytou krátkodobým stipendiem. Stipendium je určeno na úhradu letenky (železniční jízdenky) a/nebo diet; částka nepřekročí 4000 USD.

Žádosti zasílat na UNESCO/BAC formulářích do 30. června nebo 30. prosince na adresu: UNESCO Short-Term Fellowships in Biotechnology, Biotechnology Action Council, Div. of Basic Sciences (Attn: Dr. E. J. DaSilva) UNESCO, 1, rue Miollis, 75732 Paris Cedex 15, France. Tel.:(33-1) 45683883, fax:(33-1) 43068144. Formuláře a podrobnější informace u Dr. Evy Jelínkové, KAV ČR, Národní 3, tel.: 24 22 03 84 l. 420, e-mail: mab@kav.cas.cz

UNESCO/Biotechnology Action Council Professorship Scheme

Tento program na podporu přednáškových stáží byl vyhlášen pro rozvojové země generálním ředitelem UNESCO Dr. F. Mayorem v roce 1992. Žádosti se podávají každoročně.

Přednáškové stáže mají následující účel:

- zpřístupnit poslední pokroky ve výzkumu biotechnologií, zvláště v oblastech jako zemědělství, zdravotnictví, veterinární lékařství, životní prostředí a průmysl
- zahájit spolupráci ve výzkumu a školení mezi kolegy z různých zemí
- pozvednout na vyšší úroveň výzkum probíhající ve vědeckých ústavech, které v oblasti biotechnologií pracují a mohly by se stát národními expertními středisky
- aktualizovat učební plány a laboratorní protokoly

Žádost o grant pro odborníky, kteří by přednášeli, školili či vedli laboratorní pokusy v oboru biotechnologií, mohou podávat pouze ústavy z rozvíjejících se zemí. (Odborníci z ČR by mohli být vyžádáni po dohodě s příslušnou rozvojovou zemí, která by žádost o grant podávala.) Do formuláře je nutno uvést, pokud možno i jména zvaných odborníků. Délka stáže přednášejícího je minimálně jeden měsíc, grant hradí cestu a část životních nákladů v zemi. Část místních výdajů uhradí hostitelská země.

UNESCO předpokládá pět grantů tohoto typu za rok. Každá země může dostat jen jeden grant.

Žádosti o přednášejícího je nutné odeslat na vyplněných formulářích:

- do 30. června pro přednášky mezi lednem a červnem následujícího roku
- do 31. prosince pro přednášky mezi červencem a prosincem následujícího roku

na adresu: Biotechnology Action Council, Division of Basic Sciences (Attn: Dr. E. J. DaSilva) UNESCO, 1, rue Miollis, 75732 Paris Cedex 15, France. Tel.:(33-1) 45683883, fax:(33-1) 43068144 nebo 43061122.

Formuláře u Dr. Evy Jelínkové, SRZS KAV ČR, Praha 1, Národní 3, tel.: 24220384 l. 420, fax: 24240531, e-mail: mab@kav.cas.cz.

UNESCO - MCBN Short-Term Fellowship Program in Molecular and Cell Biology

(MCBN - Global Network for Molecular and Cell Biology)

UNITED NATIONS EDUCATIONAL, SCIENTIFIC AND CULTURAL ORGANIZATION

Program je zaměřen na rozvoj mezinárodní spolupráce a na vytvoření infrastruktury v oboru molekulární a buněčné biologie na oblastních i národních úrovních.

Stipendium se vypisuje každoročně; umožní vědcům z rozvojových zemí provádět vědecký výzkum a naučit se jinak nedostupným technologiím na pracovištích, která jsou součástí sítě MCBN. Budou také přiznána stipendia na výzkum v rozvojových zemích.

Podmínky pro udělení stipendia: Kandidáti mají být již zapojeni do výzkumu buněčné nebo molekulární biologie. Předpokladem je, že se po skončení stipendijního pobytu vrátí do své země, aby v ní využili svých znalostí. K žádosti je nutné připojit vyplněný formulář, doporučující dopis osoby seznámené s dosavadní prací kandidáta a potvrzující dopis z pracoviště, které kandidáta přijímá na dobu pokrytou krátkodobým stipendiem.

Stipendium je určeno na úhradu letenky (železniční jízdenky) a/nebo diet. Celková částka nepřesáhne 4000 USD.

Žádosti zasílejte na příslušných formulářích každoročně do 30. dubna nebo 30. září na adresu:

Prof. Angelo Azzi, Chairman, Global Network for Molecular and Cell Biology of UNESCO, Institut für Biochemie und Molekularbiologie, Bühlstrasse 28, CH-3012 Bern, Switzerland. tel.: (+4131) 6314131, fax: (+4131) 6313737

Formuláře a podrobnější informace u Dr. Evy Jelínkové, KAV ČR, Národní 3, tel.: 24 22 03 84 linka 420, fax: 24240531, e-mail: mab@kav.cas.cz

GRANTOVÁ AGENTURA AKADEMIE VĚD ČR

vyhlašuje

**VEŘEJNOU SOUTĚŽ O DOPLŇKOVÉ GRANTY
ke standardním grantovým projektům.**

Předpokládaný termín zahájení prací na doplňkovém projektu je **1. ledna 1999.**

Vypisuje se soutěž o následující typy **jednoletých doplňkových grantů:**

- **Postdoktorandské granty** - určené pro začlenění mladých vědeckých pracovníků (do 33 let) do řešitelských týmů. O grant může žádat pracovník AV ČR, řešitel standardního badatelského grantu GA AV ČR (GA ČR nebo jiné grantové agentury financované z rozpočtu ČR), který do řešitelského týmu chce přijmout nového pracovníka - absolventa doktorandského (aspirantského) studia, případně pracovníka, který toto studium dokončuje.
- **Publikační granty** - určené k usnadnění malotirážních edic vědeckých publikací, tj. na podporu vydání již existujících rukopisů původních vědeckých prací vzniklých při řešení standardních grantových projektů podporovaných GA AV ČR (případně podporovaných jinou grantovou agenturou financovanou ze státního rozpočtu, pokud jejich řešitelem byl pracovník AV ČR).
- **Integrační granty** - určené na podporu provozu nákladných přístrojů s cílem usnadnit efektivní využívání těchto přístrojů a zařízení více badatelskými týmy. Žádost může podat řešitel grantového projektu GA AV ČR, který pro řešení projektu přístroj pravidelně používá.

**Konečným termínem přijímání přihlášek je
11. září 1998, 16 hod.**

Soutěže se může účastnit každá fyzická osoba s trvalým pobytem v ČR, která splňuje výše uvedená kritéria.

Náplň doplňkových projektů musí mít vědecký charakter. Vítány jsou zejména návrhy, které spadají do oblasti vědeckého výzkumu rozvíjeného v současné době v ústavech AV ČR.

Přihlášky se přijímají od 1. srpna 1998. Nezbytné informace o podmínkách soutěže a o podávání žádostí Vám poskytneme

sekretariát Grantové agentury Akademie věd ČR,

Národní tř. 3, 117 20 Praha 1

Tel.: 242 40 533,

Fax : 242 40 515,

E-mail: acadga@kav.cas.cz

nebo stránky Internetu se vstupní adresou: **<http://gaav.kav.cas.cz>.**

Akceptovat je možné jen žádosti podané v požadovaném termínu, předepsané formě a se všemi náležitostmi.

UNESCO - MOST :

výzva pro mladé vědce

Od letošního roku bude udělována v rámci programu UNESCO - MOST cena za disertační práci v oboru sociálních transformací těm studentům z rozvojových nebo transformujících se zemí, kteří obhájili svou práci o některém z nosných témat programu MOST:

- Demokratické řízení multikulturní a multietnické společnosti
- Města jako dějiště rychlých společenských transformací
- Řešení globálních ekonomických a environmentálních problémů na lokálních a národních úrovních
- Boj s chudobou a vyloučením ze společnosti
- Řízení společnosti na lokálních a globálních úrovních
- Migrace a trvale udržitelný rozvoj

Cena zahrnuje částku 5000 US dolarů, dále náklady spojené s prezentací práce při zasedání Mezinárodní rady programu MOST v Paříži počátkem roku 1999 a čtyřměsíční stipendium v UNESCO nebo v Ústavu politických studií v Paříži.

Záměrem ceny MOST udílené jednou za dva roky je získat mladé badatele a pomocí jejich práce rozšiřovat povědomí o otázkách spojených se současnou sociální transformací. Most by tak měl pomoci vytvořit síť mladých pracovníků, kteří se budou podílet na dalších projektech MOST a jejich uvážení do života.

Podmínky účasti konkurzu

Kandidát ve věku do 32 let, **kteří získal doktorský titul (PhD nebo CSc.) v roce 1996 či později**, zašle do 15. července 1998 svou kompletní diplomovou práci k rukám předsedy české Koordinační komise MOST (UNESCO, JUDr. Michal Illner, SOÚ AV ČR, Jilská 1, Praha 1, 110 00). Za ČR komise vybere jednu práci, kterou s 25 stránkovým abstraktem v angličtině, francouzštině či španělštině odešle Sekretariátu MOST v Paříži ke konečnému výběru.

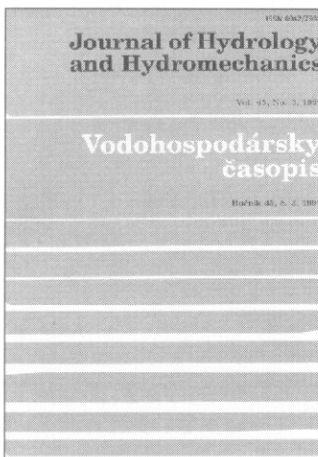
Další informace:

Sekretariát MOST, Paříž,

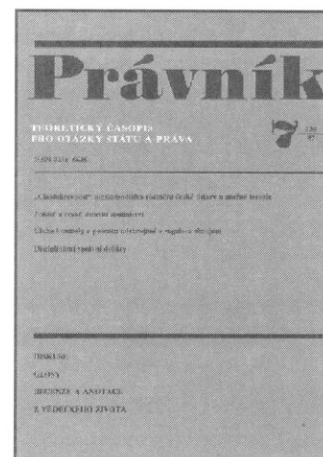
e-mail: ssmost@unesco.org

<http://www.unesco.org/most>

Časopisy ústavů Akademie věd ČR

Vydavatel:
Ústav hydrologie SAV
a Ústav pro hydrodynamiku
AV ČR
Adresa:
Pod Paňankou 5, 166 12 Praha 6
Tel.: 02-24310371
Fax: 02-322181
Šéfredaktoři:
V. Novák a J. Myška
Periodicita 6 x ročně

Vydavatel:
Ústav státu a práva AV ČR
Adresa:
Národní 18, 116 91 Praha 1
Tel.: 02-2491 2277
Fax: 02-2491 0495
Vedoucí redaktor:
JUDr. M. Kindl, CSc.
Výkonný redaktor: JUDr.
PhDr. Z. Masopust, DrSc.
Periodicita: 12 x ročně
Cena jednoho čísla: 39,- Kč

JOURNAL OF HYDROLOGY AND HYDROMECHANICS - VODOHOSPODÁRSKÝ ČASOPIS je mezinárodní časopis v oblasti základních věd o vodě, vydávaný ve spolupráci AV ČR a SAV. Publikuje originální poznatky, studie a zprávy z vědních disciplín: hydrologie a hydrodynamika, hydromechanika pórovitého prostředí, mechanika neneutronových kapalin, zahrnuje interdisciplinární oblasti jako je meteorologie, transport vody v systému podzemní voda - porost - atmosféra, přenos rozpuštěných látek ve vodním prostředí, hydraulika ve vodním hospodářství a další. Články jsou tištěny v angličtině, češtině nebo slovenštině.

Distribuci zajišťují oba ústavy.

PRÁVNÍK přináší statě českých a zahraničních autorů věnované otázkám vnitrostátního, komunitárního a mezinárodního práva, právní filozofie, politické vědy a dalších s právem souvisejících oborů. Dále publikuje recenze a anotace, zprávy z vědeckého života, časové informace, diskuse a aktuální glosy. Je dnes nejstarším ve světě vycházejícím právnickým časopisem (od r. 1861). Mnohé v něm uveřejněné práce nacházejí ohlas v zahraniční odborné literatuře. Mezi právníckými časopisy má za dlouhá desetiletí své existence pevné místo a dobrou úroveň.

Distribuci zajišťuje PNS.

Nové knihy

Academia

• Dějiny českého výtvarného umění, díl IV/1, 2 - 1890 / 1938, připravil ÚDU AV ČR, ved. kol. V. Lahoda, Academia 1998, 600 stran, 650 barevných a 250 černobílých fotografií, váz. s přebalem, cena neuvedena.

Čtvrtý svazek Dějin českého výtvarného umění navazuje na předchozí díly a zahrnuje úsek, který je pro české moderní umění zvláště důležitý. Poprvé uceleně zpracovává období secese a symbolismu, nástupu moderního umění, expresionismu, kubismu, meziválečných avantgard a surrealismu. Nově jsou zhodnoceny především rysy donedávna tabuizované.

• P. S. Wandycz: Střední Evropa v dějinách od středověku do současnosti - Cena svobody. Academia 1998, 301 stran, váz. lamino, cena neuvedena.

Americký historik polského původu si v této rozsáhlé studii, přijaté s obrovským zájmem nejen americkými čtenáři, ale i v Polsku, Litvě a Maďarsku, klade otázku, zda země, které se ocitly na 40 let v sovětském područí, obstojí ve zkoušce, započaté rokem 1989.

• Božena Homolková: Němčina pro samouky, díl 2., Academia 1998, 300 stran, audiokazeta, váz. lamino, cena neuvedena.

Téměř po dvaceti letech vychází nová učebnice němčiny pro samouky. První díl zahrnuje základní mluvnici, druhý díl se věnuje slovtvorbě a drobným jazykovým nuancím. Důraz je kladen i na německé reálie. Výhodou učebnice je skutečnost, že je napsána podle nové pravopisné normy a upozorňuje na nová pravopisná pravidla.

SOÚ AV ČR Ed. Working Papers

• N. Kozera: Czech Women in the Labor Market Work and Family in a Transition Economy, Working Papers 1997, 49 stran, angl., brož. lamino, cena 77 Kč.

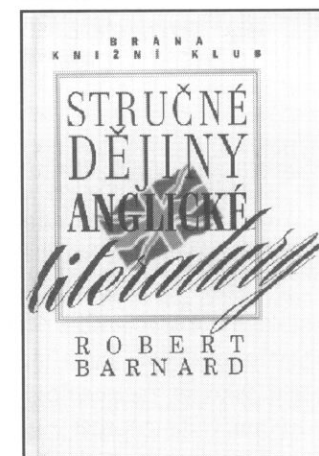
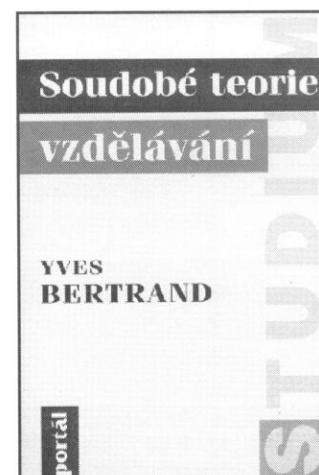
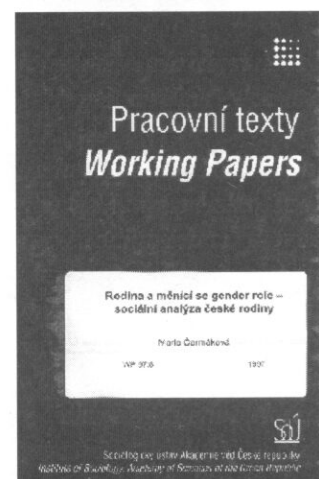
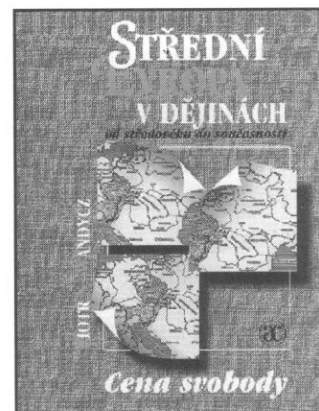
Studie zjišťuje změny postavení českých žen na trhu práce od roku 1989 do roku 1998. Hlavními zdroji dat byly rozhovory s českými ženami, které autorka zpracovávala pomocí kvalitativních metod. Dochází k závěru, že na trhu práce nedošlo pro ženy k zásadním změnám, změnil se jen některé segmenty pracovního trhu.

• M. Čermáková: Rodina a měnění se gender role - sociální analýza české rodiny, Working Papers 1997, 92 stran + přílohy, česky, brož. lamino, cena 140 Kč.

Studie vychází z dat výzkumu SOÚ AV ČR, který byl realizován v rámci projektu ISSP. Na sociální vazby v rodině je nahlíženo optikou gender rolí, tzn. porovnáváním rozdílů nerovností mezi mužem a ženou ve sféře rodiny. Jednotlivé kapitoly jsou věnovány gender rolím v rodině, postavení muže a ženy v soukromé a rodinné sféře, tématu peníze a gender role atd.

• M. Illner: The territorial dimension of public administration reforms in East Central Europe, Working Papers 7/1997, 64 stran, angl., brož. lamino, 111 Kč.

Práce se zabývá některými stránkami decentralizace v ČR, Maďarsku a Polsku. Zkoumá politické a intelektuální pozadí, očekávání, výsledky i problémy, které se objevily. Podle autora se v ČR a v Polsku decentralizace neuskutečnila v plném rozsahu. Základním problémem je nedostatečná decentralizace na regionální úrovni a roztržitost na místní úrovni.

Dary nakladatelů Knihovně AV ČR

• Egon Hostovský: Tři noci - Epidemie, Spisy E. Hostovského sv. 10, Nakladatelství F. Kafky, 1997, 309 stran, váz., cena neuvedena.

Dvě prózy dokládající proměny autorova stylu, k níž došlo v závěru jeho tvůrčího období. Román o lidské úzkosti Tři noci vyšel poprvé v New Yorku r. 1964. Novela Epidemie vznikla o deset let později. V podtextu příběhu se skrývá obava z ohrožení tradičních společenských hodnot a rozpadu mezilidských vztahů.

• Yves Bertrand: Soudobé teorie vzdělávání, Portál 1998, 247 stran, brož. lamino, cena 185 Kč.

Unikátní přehled nejvýznamnějších soudobých proudů pedagogického myšlení, který je úvodem do studia filozofie výchovy a umožňuje podrobnější poznávání jednotlivých postupů a jejich porovnávání. Publikace poslouží studentům nejruznějších pedagogických oborů, bude ale užitečná všem, kdo se vzděláváním nějak zabývají.

• Robert Bernard: Stručné dějiny anglické literatury, Knížní klub - Brána 1997, váz. lamino, cena neuvedena.

Zajímavý pohled na nejdůležitější spisovatele a základní díla jednotlivých období britských dějin od doby Chaucerovy až po současnost. Kniha byla psána jako příručka pro studenty angličtiny, ale setká se i se zájmem běžného čtenáře, který by rád svou četbu obohatil o základní znalosti anglického písemnictví.

Vydává Tiskové odbor KAV ČR, 117 20 Praha 1, Národní 3.
Vedoucí TiO: Jana Křížová,
tel. 24 24 05 14,
e-mail: krizova@kav.cas.cz

Šéfredaktor AB: S. Pantůček.
Výkonní redaktori: S. Daničková,
L. Kremlíčková. Tel.: 24 22 03 84
linka 247 a 531, fax: 24 24 05 59,
e-mail: pantucek@kav.cas.cz

Příspěvky přijímáme pouze na disketách 3,5, nejlépe ve formátu Word, nebo e-mailem. Nevyžádané příspěvky nevracíme. Číslo 8/98 vychází 18. června 1998. ISSN 1210-9625.

Sazba: ERKOTyp, s.r.o., Hájkova 13, Praha 3, tel. 697 50 89. Podávání nových zásilek povolila Česká pošta, s.p., Odštěpný závod Praha, č. nov6237/97 ze dne 19. 6. 1997.

O stavu počítačových sítí v Akademii věd

V roce 1995 byla přijata dlouhodobá Koncepce rozvoje počítačové infrastruktury v Akademii věd ČR. V současné době pomalu končí práce na jedné z jejích důležitých částí - výstavbě počítačových sítí. Protože i další body koncepce se většinou ocitly v důležitém stadiu svého plnění, bude vhodné si stručně připomenout, co jsme si to vlastně dali před léty za úkol, co již je hotovo a co nás v blízké budoucnosti ještě čeká. K tomu slouží tato stručná zpráva.

Co ukládala koncepce

Cíle, které koncepce stanovila, byly shrnuty do pěti bodů. Při trochu zestručnělé formulaci obsahovaly následující úkoly:

- Stavbu spojových tras a zvyšování jejich kvality na úroveň, by odpovídající potřebám moderní vědecké komunikace.
- Podporu areálových a ústavních uzlů sítí, které by odpovídaly kvalitě tras, byly dost autonomní a zajišťovaly kvalitní komunikaci.
- Vytvoření organizační struktury sítě a síťových služeb, zejména koordinaci lokálních administrátorů a propojení na páteřní sítě CESNET a PASNET včetně centrálního hrazení poplatků za konektivitu.
- Využívání vysoce výkonné výpočetní techniky a přístupu k ní prostřednictvím elektronické komunikační sítě.
- Spolupráci s mimoakademickými partnery, zejména s vysokými školami při provozu a využívání stávajících páteřních sítí a při jejich rozšiřování.

Většina z vyjmenovaných bodů koncepce byla v zásadě splněna nebo je jejich splnění záležitostí blízké doby. Je vhodné si trochu podrobněji připomenout, co tento (dost silný) výrok konkrétně znamená v jednotlivých případech.

Spojové trasy jsou z velké většiny vybudovány na velmi přijatelné technické úrovni (optické trasy nebo - u vzdálenějších pracovišť - mikrovlnné spojení) a jsou napojeny na páteřní síť CESNET, případně metropolitní sítě (Praha, Brno). V tomto roce by mělo být připojování ústavů dokončeno stavbou trasy k Ústavu pro hydrodynamiku v Praze-Podbabě a připojením nově získané budovy Na Florenci, do které přesídlí některé ústavy 3. oblasti věd (ÚČL, ÚEF, ÚKS). V následujících letech pak bude možné přejít na standardní provozní režim s pravidelným zvyšováním technické úrovně uzlů a tras podle rostoucích nároků na jejich provoz.

Pozornost si zaslouží úvahy o případném nahrazení mikrovlnné trasy do Prahy-Suchdola optickými vlákny. Náklady na tuto stavbu (jedná se o dost dlouhou trasu) jsou nad možnosti AV ČR. Bylo by je ale možné snížit, kdyby se podařilo koordinovat postup s Vysokou školou zemědělskou, případně dalšími institucemi v okolí trasy.

Areálové a ústavní uzly počítačové sítě souvisejí s výstavbou tras a v současné době jejich kapacita zhruba odpovídá potřebám provozu.

Nesmíme ale zapomínat, že právě počítačové vybavení uzlů patří

k těm částem sítí, které nejrychleji zastarávají a které také jako první pociťují zátěž stále rostoucího provozu. Zatímco trasy, jako zařízení nepoměrně trvalejší, byly budovány s větší kapacitní rezervou, v případě koncových a uzlových zařízení byl do jisté míry respektován krátký inovační cyklus výpočetní techniky a jejich kapacitní rezerva mu více méně odpovídá. To znamená, že postupná obnova nebo posilování těchto zařízení bude v blízké budoucnosti nezbytné.

Do problematiky ústavních a areálových uzlů můžeme zařadit, jako specifickou položku, i připojení detašovaných pracovišť. Obtíže s ním spojené padají do značné míry na ústavu, ale i tady byla poskytnuta pomoc tam, kde připojení přesahuje možnosti ústavu. Bez větších potíží byla k síti připojena pracoviště v místech, ve kterých již existují zařízení vysokých škol. U těch zbývajících hodně záleží na předpokládané intenzitě provozu. Občasný přenos nevelkého objemu dat lze řešit (a také tak řešen je) komutovanou telefonní linkou a modemem. Náročnější provoz vyžaduje i náročnější řešení (pronájem pevné linky, stavbu vlastní přípojky). Některá detašovaná pracoviště už takto připojena jsou, na některých se v tomto roce pracuje (připojení třeboňských poboček k páteři CESNET), další na připojení asi ještě čekají a v jejich případě bude žádoucí spolupráce ústavu a Komise výpočetní techniky.

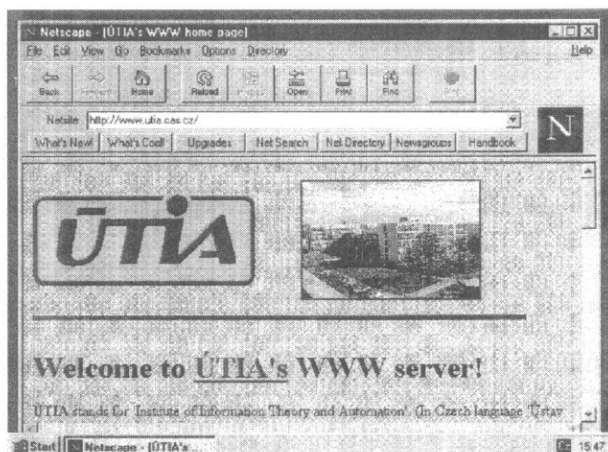
Organizační struktura sítě a síťové služby je pojem, jenž v sobě zahrnuje širokou škálu velmi různorodých položek. Postupně si o nich řekneme něco bližšího.

Vlastní struktura sítě v technickém slova smyslu, to znamená její trasy a uzly, je v tomto roce dokončována, její hlavní části a velká většina vedlejších přípojek je již hotova. Dá se říci, že síť mohla být, díky naší spolupráci se sítí vysokých škol, koncipována po technické stránce i z hlediska nákladů na provoz, na rozumné úrovni.

Struktura týmu, který o síť pečuje, je dost rozptýlená. Tvoří ji několik pracovníků (celkem téměř 10), zaměstnaných v ústavech, na jejichž půdě jsou významná uzlová zařízení. Pracovníci pečují o uzly sítě (vedle své hlavní činnosti v ústavu) na vedlejší úvazek. Celkový součet těchto úvazků kolísá mezi čísly 3 a 4. Organizačně celou skupinu zastřešuje Knihovna Akademie věd. Tento síťový tým vznikl jako kompromis mezi nutností centrálně zajistit provoz a administraci sítě a možnostmi danými kapacitními omezeními pracovišť (včetně Kanceláře AV) i stavem trhu pracovních sil. Podle mého názoru se hodně opírá o ochotu několika nadšenců angažovat se nad své standardní povinnosti. Rutinní provoz, který nás čeká už v blízké budoucnosti, si asi vynutí, abychom tuto provozní skupinu ještě více institucionalizovali. Nejspíš by měla mít blíže ke Kanceláři AV (jejímu Informačnímu servisu).

Pokud se jedná o síťové služby, jejich provozování a aktivní poskytování, je většina práce ještě před námi. Celkem samočinně se rozeběhlo pasivní využívání služeb, které síť nabízí. Asi každý, kdo je k ní připojen, používá elektronickou poštu, sledovány jsou stránky grantových agentur a Ministerstva školství a postupně přibývá těch, kteří na webových stránkách hledají informace o konferencích

a údaje užitečné pro přípravu zahraničních cest (jízdni a letové řády, rezervace hotelů). To nejen šetří náklady na poštu a telefon, ale také zrychluje a zkvalitňuje přístup k informacím.

Poněkud jiná je situace v aktivní nabídce síťových služeb. Akademie má svou webovou stránku, jejíž obsah a grafika mohou být (a jsou) někdy předmětem diskuse, nicméně existuje. Náléhavým úkolem je najít a rozeběhnout mechanismus jejího pravidelného doplňování, aktualizace údajů a přehlednou úpravu stránek. Až dosud to bylo věcí zaujatých dobrovolníků, a je proto nejvyšší čas také správu této celoakademické webové stránky institucionalizovat se vším, co k tomu patří, včetně profesionální zodpovědnosti za její fungování. Samostatnou (a věřím že přínosnou) část celoakademických síťových služeb bude v brzké budoucnosti tvořit knihovní síť LINCA, která by měla značně zjednodušit přístup k informacím o všem, co s knihovnami, publikacemi a také citacemi souvisí.

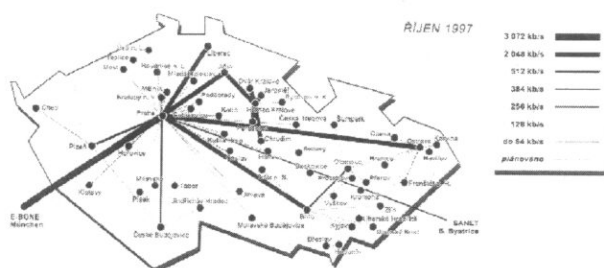
Dost nevyrovnané je aktivní poskytování informací na webových stránkách jednotlivých ústavů. Všechny ústavy, které jsou napojeny na počítačovou síť, mohou na webu nabízet informace o sobě a o své práci. Jenom některé ale tuto možnost využívají a také aktualizace takových stránek je na různé úrovni. Péče o vlastní prezentaci by měla být věcí ústavu samotného a nemá, podle mého názoru, smysl ji nějak centrálně řídit. To by věci jenom zpomalilo a zamotalo. Má ale smysl vykonávat určitý tlak na ústavy, aby tuto složku vlastního zviditelnění využívaly. Tím spíše, že může citelně zlevnit například přípravu konferencí nebo nabídku specializovaných publikací.

Úplně samostatnou, a dosud prakticky nedotčenou, složkou využívání sítí je tvorba celoakademického informačního systému. To znamená jednotnou, po počítačové síti propojenou soustavu informací, jejichž sdílení a přenos by byly plně automatizovány. Nezbytným předpokladem pro existenci takového informačního systému je existence sítě pro přenos dat (proto měla její stavba přednost) a druhým takovým předpokladem je jednotný způsob evidence údajů v ústavech. Ten už byl na úrovni ekonomických dat v podstatě zaveden, na úrovni knihovnických a příbuzných dat se zavádí nebo už je zaveden v souvislosti s projektem LINCA. To jsou ale jenom přípravné kroky a hlavní práce - softwarově propojit informační systémy ústavů, Kanceláře a Knihovny AV do jednoho celku - nás teprve čeká. Jistě to nebude levné, je to ale nezbytné a v konečném důsledku to Akademii i pracovníkům usnadní život. Rozhodně je zavedení celoakademického informačního systému na prvním místě v seznamu položek, které je třeba v informatizaci Akademie udělat.

Vysoce výkonná výpočetní technika v Akademii věd je v současné době reprezentována dvěma počítači - vektorovým počítačem CRAY a paralelním počítačem SILICON GRAPHICS. Oba mají svůj okruh uživatelů, oba jsou dostupné po počítačové síti a oba postupně stárnou. V současné době se nabízí jako celkem rozumná

strategie nepožít další vysoce výkonné počítače výhradně pro Akademii a místo toho podporovat využívání ještě výkonnějších počítačů vlastněných jinými institucemi (v současnosti například nového superpočítače Českého hydrometeorologického ústavu) nebo počítačů zahraničních partnerů. Podpora se může dít formou přímého podílu na provozu počítače (v rámci naší republiky), spoluprací při napojení takového počítače na síť a přirozeně i podporou jeho síťové dostupnosti pro uživatele z našich ústavů. Další oblast výpočetní techniky, kterou se v Akademii zřejmě vyplatí podporovat, je vybavení ústavů dobrými pracovními stanicemi. Jejich výkon rychle roste a jsou s trochou snahy a dobré vůle celkem dostupné. Oba naše velké počítače postupně doslouží (CRAY nejspíš o něco dříve) a jejich uživatelé budou moci využít některé z naznačených možností.

Spolupráce s vysokými školami byla a je při zavádění počítačové sítě životně nezbytná. Instituce s tak rozptýlenými pracovišti, jakou je naše Akademie, by si nikdy nemohla dovolit ani pomyslet na samostatnou síť v rozsahu větší části republiky, ať už kvůli svým investičním možnostem, nebo proto, že by jen těžko zajišťovala tak komplikovaný provoz. Proto Akademie od počátku spolupracovala s projektem CESNET, tehdy financovaným z prostředků MŠMT. Situace se dostala na kvalitativně vyšší stupeň, když skončil projekt CESNET a vzniklo zájmové sdružení právnických osob stejného jména. Tvoří je vysoké školy a Akademie věd. Jsme v něm druhým největším podílníkem, jsme zastoupeni v jeho orgánech a díky řadě kolegů, kteří pracují v jeho komisích, jsme partnerem rovnocenným a respektovaným. CESNET zajišťuje naše připojení na republikovou páteří síť a přes ni naše spojení se světem.

Spolupráce s vysokými školami funguje i na úrovni měst, ve kterých naše ústavy sídlí. V Ostravě a Českých Budějovicích je usnadněna polohou ústavů v těsné blízkosti vysokých škol. Situaci dobře zvládají i kolegové v Brně, kde ústavy Akademie sídlí ve více lokalitách, daří se je ale připojit na místní síť spravovanou vysokými školami a spolupráce uspokojivě funguje. Nejvíce ústavů je lokalizováno v Praze a jejím blízkém okolí. Jsou také dost rozptýlené a jejich propojení autonomní sítí by bylo velmi nákladné. V podobné situaci jsou ale i některé velké vysoké školy, a proto vzniklo sdružení PASNET, jehož členové, mezi něž patříme i my, koordinují stavby tras a uzlů, sdílejí je a podílejí se i na pronájmech tras již vybudovaných jinými subjekty. Spolupráce s vysokými školami při stavbě a provozu počítačových sítí se už vžila a má dobrý základ ve společných zájmech všech partnerů.

Co to všechno stálo a stojí

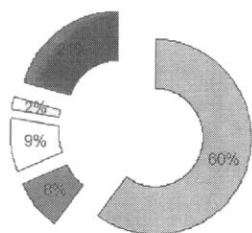
Tak rozsáhlý projekt, jakým je vytvoření počítačové sítě Akademie věd, se neobejde bez masivních investic. Také její provoz vyžaduje dost vysoké náklady (ale jen pro zajímavost, náklady na telefonní provoz jsou celoakademicky, podle kvalifikovaných odhadů, 2 až 3krát vyšší). Jak to vypadá v číslech? Přesné údaje je možné uvést pouze u prostředků, jejichž využití přímo ovlivnila Komise výpočetní techniky nebo které vyplynuly z celoakademic-

kých programů. Částky do budování sítě (hlavně některých přípojek, vybavení uzlů a lokálních sítí v areálech a ústavech) vložené ústavy, jsou skryté v rozpočtech pracovišť.

Začneme investicemi. Centrální investice do výstavby počítačových sítí, které prošly kompetencemi Komise výpočetní techniky, měly v minulých letech následující vývoj

1994	1,6 mil. Kč
1995	13,5 mil. Kč
1996	8,8 mil. Kč
1997	3,5 mil. Kč
1998	2,3 mil. Kč (předpoklad)

Investice 1994 - 1998 KVT

■ Optické trasy ■ Mikrovlnná pojítka □ Konc. a uzl. zař. □ Lokální sítě ■ Ostatní

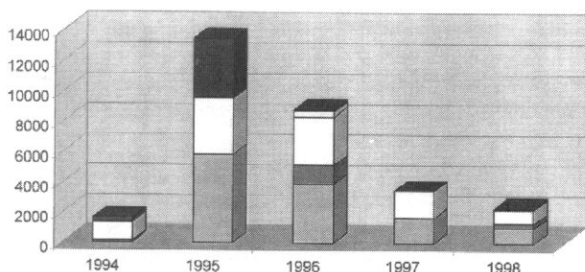
Kromě toho byly v rámci „Projektů na podporu náročných přístrojů“ vyčleněny na projekty související s výpočetní technikou následující částky

1996	7,5 mil. Kč
1997	26,0 mil. Kč
1998	2,7 mil. Kč (předpoklad)

Z těchto prostředků byla ale pouze malá část využita na stavbu sítí a jejich uzlů. Většina byla použita na podporu počítačové infrastruktury v ústavech a část také na projekt knihovní sítě.

Z prostředků, které prošly Komisí výpočetní techniky (celkem necelých 30 milionů, včetně letošního roku), byla většina užitá na optické trasy (12,4 mil.), dále pak na koncová zařízení (10,3 mil. - často šlo o podporu k investicím, které do zařízení vkládaly ústavy), na mikrovlnná pojítka (1,5 mil. - většinou jako podpora ústavních investic), na podporu stavby lokálních sítí (necelých 0,5 milionu tvoří jen malou část prostředků, ze kterých většinu hradily ústavy) a zbývajících necelých 4,3 milionu bylo vydáno na podporu ústavních investic do dovybavení uzlů sítí, do řídicího softwaru sítí a do dovybavení infrastruktury obou velkých počítačů.

Investice KVT

■ Optické trasy ■ Mikrovlnná pojítka □ Konc. a uzl. zař. □ Lokální sítě ■ Ostatní

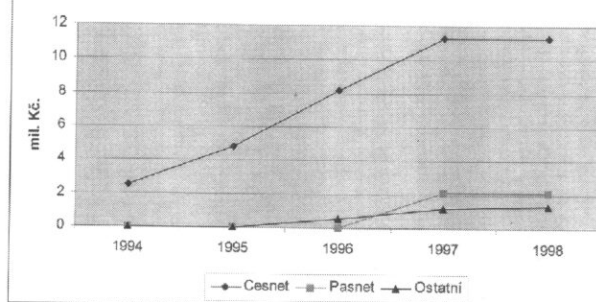
Prostředky poskytnuté z investičních celoakademických projektů byly využity v ústavech. Ze zadání projektů vyplývá, že většinou byly použity na náročnou techniku uvnitř ústavů (pracovní stanice a jejich dovybavení), na nákladný software a na další výpočetní techniku na úrovni ústavů. Část jich přispěla na připojení některých ústavů nebo detašovaných pracovišť k síti a část byla využita na knihovní projekt LINCA.

Neinvestiční věcné náklady na provoz počítačových sítí ve stejné době rok od roku rostly, vše ale ukazuje, že se už blíží k ustálenému stavu. Jejich velkou část tvoří poplatky za využívání páteřní sítě CESNET, které prodělaly zhruba následující vývoj

1994	2,5 mil. Kč
1995	4,8 mil. Kč
1996	8,2 mil. Kč
1997	11,3 mil. Kč
1998	11,3 mil. Kč

Je vidět, že se již ustalují. K nim v posledních letech přibývaly poplatky za užívání sítě PASNET (v roce 1997 i 1998 zhruba 2,1 a 2,3 mil. Kč, na rok 1999 lze čekat jejich zvýšení na cca 3 miliony), na které přispívají pražské ústavy, a v tomto roce příspěvek na brněnskou síť (0,3 milionu), na nějž přispějí brněnské ústavy. Pojem „přispějí“ velmi brzy vysvětlím. Celkově, spolu s poplatky za údržbu velkých uzlů, řídicí software, náklady na síťový tým a pronájmy linek, které nejsou součástí CESNETu nebo PASNETu, se neinvestiční věcné náklady na provoz sítí v posledních dvou letech pohybují v rozmezí mezi 14 a 14,5 miliony Kč a snad v něm (až na mírné zvýšení při zdražení PASNETu) vydrží. V hlavních bodech koncepce, citovaných na začátku této zprávy, se mluví o snaze poplatky hradit v plné výši centrálně. Nakonec ale zvítězila myšlenka, že i ústavy by ze svých rozpočtů měly na část těchto nákladů přispívat, a proto se v poslední době ustálilo pravidlo, podle kterého je ze společných prostředků hrazena jen jejich část (zhruba dvě třetiny) a zbytek je rozepisován na ústavy, jež jej hradí ze svých rozpočtů. Pravidla pro rozpis těchto poplatků jsou, jako všechna podobná pravidla, snadno napadnutelná. Snad se ale podařilo najít jakousi rovnováhu, která respektuje velikost ústavu (počet tvůrčích pracovníků), kvalitu jeho připojení a teritoriální odchylky v poplatcích (typu PASNET nebo BRNONET). Rozpis každý rok kontrolují členové Akademické rady a zatím jej akceptují.

Věcné náklady

Jiné neinvestiční náklady, které ústavům možná s provozem informační infrastruktury vznikají, jsou skryté v jejich rozpočtech a je velmi těžké je i jen odhadovat. Dalo by se čekat, že ty přímo související s provozem celoakademické sítě, snad nebudou velké.

V tomto roce se Akademie, s pomocí některých ústavů, pokouší získat na některé investiční položky vázané na budování informační infrastruktury, příspěvek v rámci programu INFRA-2 vyhlášeného Ministerstvem školství. V době napsání této zprávy není výsledek ještě znám.

Co nás ještě čeká

Pokud se nestane nic nečekaného, bude letošní rok znamenat určité rozhraní ve vývoji celoakademické počítačové sítě. Její technická a do značné míry i organizační struktura dostane více méně definitivní obrysy a bude třeba rozhodnout o dvou věcech. Jak provozovat ty její části, které už existují, a jakým směrem pokračovat v jejím rozvíjení. Odpovědi, alespoň zčásti, vyplývají z předchozího textu. Pokusme se je tedy shrnout.

Standardní rutinní provoz existující sítě bude vyžadovat, abychom nezapomněli na řadu důležitých, i když nepříliš nápadných kroků, týkajících se zejména:

- postupné inovace serverů v uzlech sítě, jak si vyžádá rostoucí provoz a vývoj výpočetní techniky,
- postupného připojování zbývajících detašovaných pracovišť, pokud si to vyžádá charakter jejich práce,
- případného posilování některých tras (výše byla zmíněna například náhrada mikrovlnného pojítka do Prahy-Suchdola optickým vláknem), pokud k tomu budou podmínky a pokud to bude vyžadovat provoz v síti,
- případné další institucionalizace týmu administrátorů sítě, pravděpodobně ve spojení s Kanceláří AV a jejími odbory.

Další rozvoj sítě se, po stabilizaci její technické stránky, bude nezbytně týkat jejího provozu a využívání jejích služeb. Domnívám se, že hlavní pozornost by měla mířit na dva zhruba stejně důležité cíle. O obou už byla v této zprávě zmínka a oba se týkají toho, jak stávající poměrně kvalitní techniku naplnit ještě dalším a kvalitativně vyšším obsahem.

Především nastal nejvyšší čas vypracovat a zavést v síti jednotný informační systém Akademie. Protože nesporně půjde o hodně náročnou a nákladnou záležitost, měla by jeho podoba být předmětem oponované rámcové studie. Informační systém by patrně měl zahrnovat subsystém ekonomických a organizačních informací, knihovní subsystém a případné další subsystémy, které by podle potřeby shrnovaly například údaje o výchově doktorandů, o řešených projektech a další. První koncepční úvahy o takovém systému se již začínají objevovat, hlavně díky iniciativě Informačního servisu Kanceláře AV.

Druhý cíl se týká prezentace Akademie věd navenek prostřednictvím webových stránek. Ustálení jejich podoby a struktury, institucionalizace jejich udržování a aktualizace údajů, zodpovědnosti za jejich obsah. To se týká jak celoakademické webové stránky, tak těch stránek, na nichž se prezentují jednotlivé ústavy a za které by také měly ústavy zodpovídat stejně, jako zodpovídají za své ostatní výstupy.

Jsou to sice úkoly jen dva, každý v sobě ale zahrnuje řadu dílčích podukolů a hlavně náročné a kvalifikované práce.

Několik osobních slov na závěr

Pokud jste vydrželi číst až k tomuto závěru, máte za sebou text, který se sice snažil být stručný, přesto ale vydal na dost dlouhé povídání. Snad je to tím, že Akademie postoupila za poslední čtyři roky kvalitativně kupředu v zavádění své moderní a se světem srovnatelné informační infrastruktury. Jedna část práce se chýlí ke konci, další se začíná ukazovat na obzoru.

Předchozí řádky jsou jakýmsi hybridem mezi objektivní zprávou o stavu počítačových sítí a osobními názory na její budoucnost. Byly vedeny vědomím určitého závazku podat pracovníkům Akademie zprávu o tom, co bylo uděláno a co k tomu ze svých společných prostředků a společných sil obětovali. Podrobnější zprávy, zejména o finanční stránce celé věci, byly každým rokem předkládány Akademické radě a jsou v jejich materiálech k dispozici.

Na závěr si neodpustím jeden trochu osobní odstavec. To, že akademická síť vznikla, funguje a snad se bude i dál vyvíjet, je zásluhou několika desítek obětavců z různých pracovišť, počínaje vědeckými ústavami a konče Knihovnou AV a Kanceláří AV. Měl jsem štěstí, že jsem mohl sledovat alespoň úryvky jejich práce a trochu se jim při tom plést pod rukama. Rád bych jim alespoň touto jednou větou upřímně poděkoval za povzbudivé zážitky, které jsem díky jim zakusil. A také za všechny, kteří třeba právě v této chvíli ze sítě stahují nějakou důležitou informaci.

Milan Mareš